

HAYVANLARA VE BİTKİLERE TAPMAK*

The Worship of Animals and Plants

John Ferguson MCLENNAN

Çeviren: Tayyib GÜMÜŞER*

1. Bölüm: Totem ve Totemizm

İnsanlığın ilkel yaşayışına saygı duyan çok az gelenek bulunmaktadır. Bu geleneklerden Sanchoniatho tarafından korunanlardan daha fazla dikkat çeken olmamakla birlikte belki de hiçbiri onlar kadar eski değildir. Daha farklı bir ifadeyle, Eusebius tarafından o yazara atfedilen bölümlerde bu geleneklerin bulunacağını söylemeliyiz. Onlar bize, modern araştırmaların sonucunun mükemmel bir şekilde doğru olmasıyla, dini spekülasyondaki insanlığın ilerlemesinin önceki aşamalarının bir taslağını sunar. Ve bize şunları söylerler: “İlk insanlar topraktan çıkan ilk bitkileri kutsadılar ve onları tanrı olarak kabul ettiler. Onlardan öncekiler ve gelecek nesil, toprağın üzerindeki taparak onlara et ve içkiler sundular.” Ayrıca bize, ilk insanların, gök cisimlerinin hayvan olduklarına ve onların dünyadakilerden farklı şekillendirilmiş ve koşullandırılmış olduğuna inandıklarını söylerler. “Hiçbir duyusu olmayan bazı hayvanlar vardı ki bunlardan bir yumurtaya benzeyen zeki hayvanlar türedi. Böylece Mot (cennetin aydınlık kubbesi) parladı; ardından güneş ve ay ve onlardan daha az sayıda olan en büyük yıldızlar.” Sonra birbirini takip eden nesillere göre, ilk nesilde, ağaçlardan besin amaçlı faydalanmanın bir yolu bulundu; ikincisinde insanlar kuraklıktan şikâyetçiydi, güneşe -cennetin lorduna- tapmaya başladı; üçüncüsünde ışık, ateş ve alev (biri kişi olarak tasarlanmıştır) ortaya çıkarıldı; dördüncüsünde dev göründü ve beşincide insanlar, erkek ebeveynliğinin belirsizliği sebebiyle annelerinden ad aldı ve bu nesil aynı zamanda “sütunlara” tapınmanın tanıtılmasıyla da diğerlerinden ayrıldı. On ikinci nesle kadar eski mitolojilerdeki

* Makalenin orijinal künyesi: McLennan, John F. (1869). “The Worship of Animals and Plants”. *Fortnightly Review*, 6(34): 407-427; 562-582. [Bu makale aynı dergide aynı yıl iki bölüm halinde yayınlanmıştır.].

* Bilim Uzmanı, Sivas/Türkiye. E-posta: tayyipgmsr@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0347-2954.

Kronos, Dagon, Zeus, Belus, Apollo ve Typhon gibi tanrılar görülmedi ve hepsinin kraliçesi *Dikbaşlı Astarte*'ydi. Özetlemek gerekirse ilk insanlar bitkilere taptı; daha sonrakiler sözde hayvan olan gök cisimlerine, sonrakiler “sütunlara” (doğumun sembolü) ve hepsinin sonunda insan biçimli tanrı- ra taptilar. En az dikkat çeken ifade, ilkel zamanlarda, babalığın belirsizliği nedeniyle akrabalığın yalnızca anneyle sağlanmasıdır (Sanchoniatho, 1720: 2-3-23; Eusebios, Bölüm 10).

Bu çalışmamızda yukarıda belirtilen evrim aşamalarını az çok yakından görmüş olacağız. Çalışmamızın konusu totemler ve totem tanrıları ya da genel anlamda hayvan ve bitki tanrıları ve bunların devamıdır. İlk olarak totemin ne olduğunu ve onlarla genel olarak ilişkilendirilen unsurları ayrıntılı biçimde açıklayacağız. Onların mevcut insan kabileleri arasında ne kadar ilerlediğini ve yakın zamanda sahip olduklarını göstererek, totem aşaması diyebileceğimiz dönemdeki insanların zihinsel durumuna elimizden geldiğince ışık tutacağız. Daha sonra tarih öncesi çağlardaki -antik- milletlerin totem aşamasından geçerek; hayvanlara, bitkilere ve hayvan olarak tasarlanan gök cisimlerine inanmalarını ve bunun delillerini; antropomorfik tanrılardan önceki tanrıları ve bununla ilgili açıklamaları dikkate alarak inceleyeceğiz. Bu çalışmada ulaşacağımız sonuç; antik milletlerin totem aşamasından geçmesi üzerine herkesi tatmin edecek bir varsayım olacaktır.¹

Totemler

Açıklanması gereken ilk şey totemdir. “Totem” kelimesi, çok eski zamanlardan beri Amerika yerlilerinin belirli kabileleri tarafından, kabilelerin

¹ Bu konuyla ilgili sahip olduğumuz malzemeler incelenmeye değer bulunsa da araştırmamızın tamamlanması için henüz yeterli değildir ve tamamlanması daha fazla araştırmacıların çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Bu çalışmada aktarılan bilgilerde de farklı kişilerin görüşlerine başvurulacaktır. Varsayımımız sağlam gelmedi mi? O halde bunu öne sürmemeliyiz. Bir varsayım ancak anlaşılabilir olduğunda ve farklı araştırmacılar tarafından sorgulanabilir olduğunda sunulmalıdır. Eski mitolojiler, onları başlatan ve devam ettiren nesillerde, kabilelerin etkileşimiyle gerçekleşen gelişme ve ilerlemeler karışmış durumda olduğu için onları ortaya çıkarmak ve onların izini sürmek oldukça zor görünebilir. Bu yüzden bu işi çözümlenmenin tek yolu bu konuyu bir varsayım olarak ele almaktır. Bazıları, çalışmalarını temellendirmek için bu konudaki değişikliklerin çok küçük olduğunu söyleyebilir. (Bu tür araştırmalarda insan etkilerinin değerlendirilmemesine de dayanarak). Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Bu çalışmalarının devamını getirecek gerçekliğe sahip olan araştırmacıları, asla yıldırmmamalıdır ki böyle bir durumda başarısızlık da ilerlemek için bir adımdır. Biz sadece gerçeklerin yanlışa götürmeyeceği bir çizgide ilerlemeyi sunuyoruz. Kilide uygun olmayan bir anahtar, uygun olmayan anahtarlar arasında yerini alacaktır. Olumsuz bir sonuç da farklı bir araştırma konusu olabilmektedir. Gerçeğe ulaşip ulaşmamamız, bizi korkutmamalıdır. En azından zamanı gelince ulaşacaklar için yolu açtığımızı inanıyoruz.

her birinin sahip olduğu kutsal veya kutsanmış bir hayvan ya da bitkiye verilen adla kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğru bir anlayıştır ancak totemin tam anlamıyla anlaşılması bir cümle ile açıklanamaz ve ilk insanların farklı kabileleri arasındaki totemleri hakkında ulaştıklarımızı da aktarmaya yeterli olmayacaktır. Bu nedenle bu anlatımlara aşina olmayanlar için biraz ayrıntıya girmemiz gerekmektedir. Ne yazık ki totemler çok özenli biçimde ele alınmamıştır. Şimdiye kadar totem konusu önemli bir konu olmak yerine daha çok merak unsuru olarak görülmüştür. Sonuç olarak da bazı noktalar eksik kalmıştır. Bildiğimiz gibi totemler daha önce bahsedilen Amerika Kızılderilileri ve Avustralya yerlileri arasında hüküm sürmektedir. Ancak totemin yaygın olarak kullanılmasının daha birçok örneğinin henüz ortaya çıkarılmadığını düşünmekteyiz. Bu sebeple totemlerin eksikliğini bir nebze de olsa telafi etmek için onları güvenilir kabul edebiliriz. Çünkü totem şimdiye kadar spekülasyonlara karışmamış ve bunu gözlemleyenler de bu konuda tarafsız kalmıştır.

1. Avustralya'daki Kobungs Totemleri

Bunlarla ilgili olarak, yerlilerin aile adlarını, yaşadıkları bölgede yaygın biçimde bulunan bazı bitki ve hayvanlardan türetilmiş olarak temsil ettiklerini söyleyen Sir George Grey'in kaleminden çıkan bir bilgi mevcuttur. Topluluklardaki her aile, adını aldığı hayvanı, bitkiyi ya da totemin karşılığı olan ve koruyucu anlamına gelen Kobong'u kendi işareti olarak benimser. Ancak burada bahsedilen aileler kelimenin tam anlamıyla aile değil aşağıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi soy kabileleridir:

Yerlilerin tüm üyeleri, kendi içlerinde büyük bir aile olmuş ya da aynı adı taşıyan büyük ailelere bölünmüştür. Bu ailelerin ana kolları tespit edebildiğimiz kadarıyla Ballaroke, Tdonarup, Ngotak, Nagarnook, Nogonyuk, Mongalung ve Narrangur'dur. Ancak bu ailelerin farklı bölgelerdeki üyeleri, ait oldukları aileye bölgedeki asıl ailenin belirli kolunu belirtmek için yerel bir ad verirler. Kullanılan en yaygın yerel isimler; Didaroke, Worrinjoke, Malooke, Waddaroke, Djekoke, Kotejumeno, Namyungo, Yungaree'dir. Bu aile adları kıtanın büyük bir bölümünde yaygındır. Örneğin bu ailelerin tamamının üyeleri, kıtanın batı kıyısında, enlemleri dört ila beş yüz mil arasında uzanan bir arazide, bulunur. Aile adları, iki önemli yasanın işleyişiyle ülke çapında yayılır ve sürekliliği sağlanır (1841: 225, 230).

Sir George Grey başka yerde şunu da söyler: Bütün ırk, içinde bulundukları koşullara uygun biçimde –yaşadıkları yere göre belirlenerek– az ya da çok sayıda kabilelere bölünmüştür. Çünkü bu ırk, yerleşim yerlerine göre, evrensel olarak gezgin bir ırk olmasına rağmen, gezinmeleri keskin biçimde çizilen sınırlarla kısıtlanmıştır. Benim daha fazla dikkatimi çeken şey ise; anne tarafıyla kan bağı bulunan aileleri, suç işlemelerine rağmen desteklemek ve öç almak amacıyla birleşmeye mecbur eden olağanüstü bir yasadır (1841: 225–230). Bu ifadeden, Avustralya’da yok olmaya yüz tutmuş yerel kabilelerdeki kişiler tarafından temsil edilen, bazı büyük aile veya soy isimlerinin olduğu anlaşılıyor. Evlilik yasası, herhangi bir yerel kabilenin tamamen aynı isimden veya aynı soydan kişilerden oluşmasını engellediğini gösterir ve karşılıklı savunma ve kan davası kanunu da bizim yerel kabileler içinde aynı toteme sahip ve aynı soydan gelenlerle ilgili söylediklerimizi destekler. Bu, tırnak içine alınan cümlelerin ardından gelen ifadeden açıkça anlaşılmaktadır. Şöyle ki, “Tüm kanunları, ilkelerine bağlı olarak, aynı büyüklükteki aile üyelerinin birbirlerine karşı olan yükümlülüklerinden oluşur. Bu yükümlülükler ise kan bağlarından çok daha güçlü konumdadır.” Yerel kabileler içinde sadece soylar yoktur. Soy bağı, üyeleri nerede olursular, Totem ya da Kobong gibi aynı aile adını taşıyan tüm soyların bir soy kabilesini oluşturacak biçimdedir.

Az önce bahsedilen araştırmada Sir George Grey, *Vocabulary of the Dialects of South-Western Australia* (1840) adlı çalışmasında, yerlilerden derleyebildiği kadarıyla, aile adları altında köklerini verdiğini söylemektedir. Ancak bunları sadece sekiz başlıkta toplayabilmiştir.² Ne yazık ki biz bu listeyi genişletemedik. *Ballaroke*: Ballar-wak. Ballar, notlarında çok küçük bir *keseli sıçan* türü olarak yer almaktadır. *Djin-be-nong-era*: Ördeklerin bir türü. Ngo-taks bir insana dönüştürülmeden önce kuş sınıfına girmekteydi. *Karbunga*: Su kuşlarının bir türü; dağ ördeği. No-go-nyuk’ların insana dönüştüğü söylenmektedir. *Kij-jin-broon*: Su kuşlarının bir türü. Didaroke ailesi, Ngo-taks’ların bir dalıdır. Ngo-taks’ların insana dönüştüğü söylenmektedir. *Koo-la-ma*: Su kuşlarının bir türü. Dtondarup’ların (aile isimlerinin olduğu listedeki ikinci isim) yerliler tarafından insana dönüştürüldüğü söylenmektedir. *Kul-jak*: Kuğuların bir türü. Ballar-wak ailesinin kökenlerinin, bu kuşların insanlara dönüşmesiyle başladığı söylenmektedir. *Nag-koom*: Küçük balıkların bir türü. Nagarnook ailesinin eski dönemlerde bu balıkla beslen-

² *United States Exploring Expedition*’un dilbilimcisi bu konuyu dikkate almamıştır.

melerinden dolayı bu adı aldıkları söylenmektedir. *Nam-yum-go; an emu*: Dtondarup ailesinin Varse bölgesinde kullanmış olduğu yerel addir.

Eksik olduğunu düşündüğümüz bu listede, kuş ve balık gibi hayvanlardan türeyen sekiz aile veya aile kolları bulunmaktadır. Ayrıca listede bulunan beş örnekte, kabile üyelerinin kendilerinin kuş veya hayvan soyundan geldiklerine ve atalarının insana dönüştüğüne inandıklarını görmekteyiz. Bu listeye göre bir Keseli Sıçan kabilesi, bir Emu kabilesi, bir Kuğu kabilesi, bir Ördek kabilesi, bir Balık kabilesi ve bunlarla birlikte üç Su Kuşu kabilesi görülmektedir. Buradan varılabilecek kanı, tüm kabilelerin hayvan veya bitki Kobongları ya da Totemlerinin olduğu ve bunlara ad verildiğidir. Opossumlar ortak inanç olarak adlandırabileceğimiz bir şeyle ve bu inançtan türetilen çok sayıda karşılıklı hak ve yükümlülüklerle birbirine bağlıdır. Emular, Ördekler ve Kuğular da öyledir. Bu kabilelerde bir Keseli Sıçan'ın bir Keseli Sıçanla; bir Ördeğin bir Ördekle evlenmesini ensest olarak gören yasa ile bunları gerçekleştiren kişiler ülke çapında yaygınlaşırken soyadları bu şekilde devam eder.

Henüz kimse bu konuda bir araştırma yapma zahmetinde bulunmuş durumda değildir. Ancak bizim çabamız, *Totemizm* meselesinin bütün Okyanusya'da galip gelerek hüküm sürmesidir. *Report of the United States Exploring Expedition'un* (1849: 133) yayınlamış olduğu bir raporda, Tahitilerin büyük tanrısı Taaroa'nın adının Taro bitkisinden geldiği söylenmektedir. Ayrıca Marquesan ve Tahitilerin geleneklerini içeren bir efsanede, anladığımız kadarıyla hem Marquesas'ta hem de Tahiti'de bitki adlarının (büyük ihtimalle kabile adı olarak) kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Oataia, bir efsaneye göre çocuklarına Vavau'dan getirmiş olduğu çeşitli bitkilerden ad vermiştir. Tahitilerin listesindeki ilk kral Marquesanların Oataia'sı ile özdeşleşen Owatea'dır. Onun karısı, her iki durumda da "adaların annesi" olarak bilinen Papa'dır ve büyük tanrı Taaroa'nın karısıyla aynı kişidir.³ Kraliyet soyunun Taro bitkisiyle adlandırılmasının sebebi ise şudur:

³ Bu *Papa*, Yeni Zelanda mitolojisinde tüm varlıkların annesi olarak görülmektedir. O dünyadır ve onun kocası da gökyüzüdür. Bu ikisi 1000 zaman aralığı boyunca bir araya gelirler ve bu aralığın her birine Po adı verilir. Onların karanlık ve aydınlığın bir araya geldiğinde oluşacak farkı düşünen çocukları, gerçekleşecek felaketleri düşünerek onları ayırmaya karar verirler. Bu ailede şu tanrılar vardı: Ormanların, kuşların, böceklerin ve ormandaki her şeyin babası; rüzgârların ve fırtınaların babası, topraktaki besinlerin babası, balıkların ve sürüngenlerin babası, toprakta olmayan besinlerin babası ve vahşi insanların babası. Bunların hepsi sırayla, fırtınaların babası hariç, anne-babalarını ayırmaya çalışırlar. Ormanların babası, Tane-Mahuta'ya yardım eder. O da başını annesinin üzerine koyar, ayaklarını babasına yaslar ve onları iterek ayırır. "Ayaklarıyla dünyayı delip başıyla gökyüzünü iter." Bu ayrılıkla birlikte Rangi ve Papa'ya ait olan, vücutları

Owatea ve Papa'nın sakat bir çocukları vardı. Öldükten sonra onu gömdüler ve onun mezarından, oğullarına ve varisine verdikleri isim olan ve sapına *haloa* denilen, Taro bitkisi çıktı. Bunu, Totemizm'in yayılmasıyla birlikte, kökenin ve kalıntıların açıklanmasını amaçlayan bir köken miti olarak kabul etmeliyiz. Bununla birlikte Sandwich Adasında da bitkilerden alınan isimlerin kullanıldığı görülmektedir.

2. Amerika'daki Totemler

Bu konudaki bilgiler sınırlıdır. Başvurulacak kaynaklardan biri Dr. Gallatin'in *Archaeologia Americana* adlı eserinde yer alan "Synopsis of the Indian Tribes" adlı bölümdür. Gallatin şunları söyler:

Aileler veya kabileler, siyasi ve coğrafi bölünmelerden bağımsız olarak (yerel kabilelerin yerli ırklara veya uluslara bölünmesi), çok eski zamanlarda kurulmuştur. Günümüzde ya da yakın geçmişe kadar, her ulus, sayıları üç ila sekiz-on arasında değişen, üyeleri tüm ulus boyunca rastgele dağılmış olan birkaç kabileye bölünmüştür. Bu kabilelerin güney ulusları arasında kabul ettiği, değiştirilemez olan yasalarda, ilk olarak hiç kimsenin kendi klanından biriyle evlenemeyeceği;⁴ daha sonra ise her çocuğun annesinin kabilesine ait olduğu yazmaktadır. Choctaw'larda her biri dört kabileye bölünmüş iki büyük bölüm vardır ve hiç kimse kendi bölümüne ait dört kabileden birinden olan biriyle evlenemez. Cherokee'lerde ise Creekler ve Natchler arasında sınırlar vardır ve kimse birbirlerinin kabilelerine geçemez. Diğer yerli uluslarda da yaygın biçimde, kabile olarak adlandırılan bölünmelerin olduğuna dair yeterli deliller mevcuttur. (Diğer uluslar ve -hakkında çalışma yapmış olduğu- Mississippi'nin doğusundaki güney Kızılderililer). Bunlardan biri ilk kabul edilir ve bir tür üstünlüğe sahiptir. Bu kabileler ne yazık ki karıştırılır. Her kabilenin bir hayvan adı vardır. Huronlar arasında, ilk kabilenin hayvanı ayıdır; diğer ikisinininki ise kurt ve kaplumbağadır. Iroquois ulusu da aynı şekilde bölünmüştür ancak kaplumbağa kabilesi büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılır. Lenape kabileleriyle ilgili açıklamalar yeterli derecede açık değildir. Bay Heckewelder, Delawarelerin üç kabileye ayrıldığını ancak bunlardan birinin -Kurt

arasında gizlenen, çok sayıda insan ortaya çıkar. Bununla birlikte yeni tanrılar tanıtılır ve elementlerin savaşı çıkar. Bu mitolojinin tamamı bu anlamda bilimseldir, yani olguları açıklamak için bir dizi varsayımdır. Orman tanrısı için anlatılanlar bunu göstermektedir. Ayrıca ağaç tanrısının katkısı düşünüldüğünde onun çok değerli olduğuna inanılabilir (Grey, 1854).

⁴ Burada kabile olarak aktarılan şey, Avustralya ailesiyle özdeştir.

ya da Minsi- diğerlerinden tamamen koparak farklı bir ulus oluşturduğunu söyler (Ancak hala kabile olarak kabul görmektedir.). Bay Johnston'a göre, Shawnolar dört kabileye bölünmüştür: Chilli-cother, Piqua, Kiskapocoke ve Mequachake. Bunlardan ilk ikisi, farklı bölgelerin adını aldıkları için ayrı yerlerde yaşıyor gibi görünür. Ancak Mequachake ulusun dini törenlerini tek başına yerine getirebildiği için kabile sıfatına sahip olur. Chippewayların totem adı ya da soyadlarının geldiği bir soy olup olmadığı net değildir. Ancak Dr. James bize, bir erkeğin tüm çocuklarına verilen totemi, hiç kimsenin tesadüfen kullanamayacağını ve bunun getirdiği evlilik ilişkisine gereken özenin dikkate alındığını aktarır. Chippewaylar ve onların akrabaları olan kabileler, diğer Kızılderili kabilelere göre çok daha fazla alt kabileye bölünmüştür. Dr. James bu kabilelerle ilgili on sekiz totem barındıran bir katalog verir ve bu kataloğa çok daha fazlasının eklenebileceğini söyler (Gallatin, 1820: 109).

Totemler ve bu totemlerin dayattığı kısıtlamalar Delawareler ve Sioux'de olduğu gibi Iroquolarda da bulunur. Omahawlar (Sioux'e bağlı) iki büyük kabile halindedir. Bu kabilelerden biri sekize, diğeri beşe bölünmüştür. "Bu grupların her biri, adını grubun kendine özgü olan kutsal nesnesinden veya Kanadalıların tabiriyle iyileştirici kabul edilen bir hayvandan, hayvanın parçasından ya da başka bir maddeden alır. Bunların en eskisi kırmızı mısır; en güçlüsü ise *Wase-ishta* (erkek geyiktir). Puncalar da benzer şekilde bölünmüştür." (Gallatin, 1820: 100). Bu kadar uzun alıntılar yapmamızın nedeni, Avustralya'da olduğu gibi, genel bir kural olarak aynı akrabalık sistemi altında (sadece anneler ile) var olan Totem ve Kobongları ve aynı evlilik yasası ekseninde (ülke çapındaki soy kabilelerinin iç içe geçmesini sağlayan dış evlilik) aynı toteme sahip tüm kişilerin yerel kabilelerinde Gentelere yapılanmalarını aktarmasıdır (Gallatin, 1820: 111). Kan davası yasalarına göre aynı soydan olanlar arasındaki hak ve yükümlülükler, aynı toteme sahip olan soy kabilelerini oluşturur. Yapılan alıntılarda, Avustralyalıların oldukça önemli bir aşamada olduklarını görmemiz mümkündür. Gentelerin yerel kabileler arasındaki dayanışması, bu kanunlar sayesinde o kadar büyük bir hale gelmiştir ki, bazı durumlarda Genteler var oldukları yerel kabilelerinden vazgeçip Delaware Kurtları gibi kendi başlarına ve aynı soydan farklı bir yerel kabile olarak varlık gösterirler. Totemin anne yerine babadan alınmasına izin verecek bir akrabalık değişikliği durumunda -Chippewaylar arasında olduğu gibi- Genteler, dış evliliğin yürürlükte olduğunu varsaysak bile, ayırım yapıldıktan sonra tekrar homojen gruplar haline geleceklerdi. Amerikan

totemlerinin bir listesini şöyle yapmak gerekir. New York-Rochester'dan Bay Lewis H. Morgan, bu kıtadaki yerlilerin tamamı olmasa da büyük çoğunluğunun eskiden kabilelere ve ailelere bölündüğünü söyler. Bu kabilelere birkaç istisna dışında hep hayvan adları verildi. Bu kabilelerin birçoğu alt kabilelere ayrılmış durumdadır ve gelişip ilerlemeleri bu yolla gerçekleşir. Iroquler, Delawareler, Iowalar, Creekler, Mohaveler, Wyandottlar, Winnebagolar, Otolar, Kawlar, Shawneeler, Choctawlar, Otawalar, Objibewular, Potowotomiler vb. gibi. (*Archaeologia Americana*'da Cherokeeeleri, Natcheleri ve Sioux'u da görebiliriz). Aşağıda verilen, sayıları her ülkede üç ila on sekiz arasında değişen kabilelerin ya da ailelerin, birkaç Kızılderili ülkesinde var olduğu bilinmektedir: Kurt, Ayı, Kunduz, Kaplumbağa, Geyik, Su Çulluğu, Balıkçılar, Şahin, Turna, Ördek, Dalgıçkuşu, Hindi, Misk Sıçanı, Samur, Turna Balığı, Kedi Balığı, Mersin Balığı, Sazan, Bufalo, Kanada Geyiği, Ren Geyiği, Kartal, Yabani Tavşan, Tavşan ve Yılan; ayrıca Kamış Otu, Kum, Su, Kaya ve Tütün Bitkisi.

Bu listeye *Archaeologia*'dan ve diğer kaynaklardan ekleyebileceklerimiz; Tosbağa, Kaplumbağa, -iki bölüm halinde, Büyük Kaplumbağa ve Küçük Kaplumbağa- Kızıl Mısır, Erkek Geyik, Rüzgâr, Kaplan, Kuş, Kök, Huş Ağacı, Kalın Ağaç, Koyun, Çalılık, Kanada Geyiği, Kedi, Alabalık, Yapraklar, Karga, Gün, Doğan Güneş ve Gri Kar. Güneş ve Kar *varlık* olarak kabul edilmektedir. Erkek geyiği ve küçük kaplumbağayı dışarda tuttuğumuzda Amerikan kabilelerinde 48 totem olduğunu ve tespit edilmeyen totemlerle birlikte bu sayının artacağını söylemek mümkündür. *Archaeologia*'dan yapılan alıntı, bu isimlerin, kabilelere saygı duyan anlatılara olan etkisini ve kabilelerdeki erkeklerin ve kadınların eylemleri üzerindeki etkisini göstermektedir: “Birçok yerde üstünlük bir klana atfedilir: Delawarelerde, Unamilere (Tosbağa); Omahawlarda, Wase-ishtalara (Erkek Geyik); Huronlar ve beş ulusta ise Ayı kabilesine. Charlevoix, Mohawka'nın Peder loques'i öldürdüğünde, bunu sadece Ayı kabilesinin yaptığını ve Kurt ile Kaplumbağa kabilelerinin tüm çabalarına rağmen kurtaramadıklarını söyler.” (Gallatin, 1820: 113). Elbette kişilerden bahsederken belirsiz adlandırmalar kullanılacaktır. Ayı kabile ya da klandır; bir ayı da kabile üyesidir. Evliliklerden bahsederken, şu cümle kurulabilir: “Bir ayı bir kurtla evlendi” ve “Bir kaplumbağa bir kunduzla evlendi.” Emzirme durumunda, bir kişinin sütannesi bir Dişi Kurt, Dişi Ayı veya bir Kaplan olabilir.

3. İnsanlar ve Totemler Arasındaki İlişki

Totem sahibi olan insanların totemlere bakış açısını ve genel olarak dini görüşlerini incelemek gerekir. Gray şunları söyler: “Bir Avustralyalı ile onun

Kobong’u arasında ister hayvan ister bitki olsun, gizemli bir bağlantı vardır.” Bu Kobong o kişinin “arkadaşı” ya da “koruyucusudur” ve erken dönem İtal-ya’sındaki “Genius” a benzer. Kobong eğer bir hayvansa, kendi türüne ait birini uykuda bulduğunda öldürmez, her zaman gönülsüz biçimde -doğası gereği- ve onun canını yakmadan öldürür. Sir George, “aile inancına göre”, “türün bir bireyinin en yakın arkadaşı olduğunu ve onu öldürmenin büyük bir suç olacağını” söyler. Bu sebeple bitki Kobong’u olan bir yerli, onu belirli koşullar altında ve yılın belirli bir döneminde -şartlar olgunlaşsa dahi- toplamayabilir (Gallatin, 1820: 323). Daha önce, bazı durumlarda, ailenin insana dönüştürülmeden önce bir Totemden geldiğine dair inancın olduğunu da görmüştük. Bu dönüşümleri etkileyen gücün ne olduğuna dair görüşler merak konusu olabilir. Biz bu soruyu cevaplayamayız. Ancak spekülasyonların onları, yaşadıkları maddi dünyanın tefekkürünün ötesine taşımadığı ve bu dünyada her şeyin onlar için hem maddi hem manevi olduğu ve canlı ile cansızın neredeyse ayırt edilmediği açıktır. Onlar, Afrika’daki birçok ırk gibi, doğal sebeplerden ölüme inanmazlar ve katiller ve büyücüler olmasaydı sonsuz dek yaşayacaklarını düşünürlerdi. Boyl-a adlı bir inanca göre, kişi bir kişiye ait herhangi bir şeye sahip olursa, o kişi üzerinde güç sahibi olur. Bir Boyl-a birçok farklı şekilde ölüme neden olabilir; bir adamın “kazara” öldürülmesini sağlayabilir ya da görünmez olup her gece kurbanının yanına giderek onun etiyile “ziyafet” çekebilir. Bir Boyl-a havaya yükselip istediği gibi hareket edebilir ve görünmez olduğunda onu sadece diğer Boyl-alar görebilir. O kurbanının içine bir kuvars parçası gibi girer ve onu kurbanın içinden sadece iyi niyetli Boyl-aların büyüleri çıkarabilir. Bu şekilde çıkarılan kuvars parçaları büyük bir merak konusu olarak gizemini korur. Yasaya göre, *birisi* ölüme sebep olduğunda, bir Boyl-a, katil veya birinin akrabası tarafından gerçekleştirildiğinde, başka biri de öldürülmelidir. Bu yönleriyle Boyl-alar büyük ölüm nesnelere. Tıpkı bir ateşin yakması gibi kurbanın etini ağır ağır tüketirler, çok uzak mesafeden duyabilirler, “gökyüzünde hareket ederek” gelirler ve sadece diğer Boyl-alar tarafından etkisiz hale getirilebilirler. Boyl-aların yanı sıra Wau-gul adlı başka bir korkunç nesne daha vardır. Wau-gul tatlı suda yaşayan ve doğaüstü güçlere sahip bir su canıdır. Boyl-a gibi o da yerlileri “yer” ancak o, saldırılarını hiç fark ettirmeden gerçekleştirir ve hedefinde çoğunlukla güçsüz ve ölü kadınlar vardır. Bu kötü ruh bir kâbusa neden olur ve onu beddua ederek ve yanan bir meşaleyi döndürerek uzaklaştırmak mümkündür. “Teyl” adı verilen parlak taşlar ve kristal parçalarına saygı duyarlar. Boyl-a dışında hiç kimse onlara dokunmaya cesaret edemez. Onlar hayaletlere inanırlar. Hatta bir keresinde yaşlı bir yerli, Sir George

Grey'i, ölen oğlunun hayaleti zannetmiştir. Bu ilkel irkin inancı bu şekildedir. Kısacası onların inandıkları bir Tanrıları yoktur ve inandıkları tek iyi huylu varlık Totemlerdir. Boyl-a elbette insanları kandırır ve hatta büyük ölçüde kendini de kandırır.⁵ Bu yüzden henüz cennete ulaşmış değillerdir. Onların doğaüstü olaylara inanmaları normaldir. Çünkü bir dere ya da gölün sahibi olarak bilinen Wau-gul bile hiç şüphesiz intikam yasası altında korunmak için ve belki de bununla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, ölümleri açıklamak için kurgulanmış bir varlıktır. Onlar evlerinde yeterli güvenlik önlemleri alınmazsa, ölümlerin hayaletlerinin mezarlarından çıkarak "evlerine" geri döneceklerine inanırlar (Grey, 1841: 218-339).⁶

Avustralyalılar tarafından totemlere dinsel olarak saygı duyulduğu ve Boyl-aların hem cin hem insan olmalarıyla birlikte, Binbir Gece Masalları'ndaki cinlere benzediği de görülmektedir. Wau-gul ise su yosununa, deniz atına veya boğaya benzetilebilir. Bunun bir balık mı yoksa suda yaşayan bir kanguru mu ya da keseli bir sıçan mı olduğu ise merak konusudur. Amerikalı Kızılderililer, gözle görünür biçimde çok daha büyük bir alana yayılmış olmalarına rağmen, Avustralya yerlileri ile pek çok ortak noktaya sahiptirler. Omahawlar arasında birkaç hafta kalan Dr. Gay, Totem'in dini olarak kabul edilmesi durumunda, her grubun toteminin grubun kendine özgü kutsal nesnesi (Kanadalılar buna "İyileştirici" diyor) olarak kabul edildiğini⁷ ve bildiğimiz her şeyin her toplulukta bulunduğunu söyler. Bay Long adlı yazar, 1791 yılında yayınlanan Kuzey Amerika Kızılderililerinin gelenek ve göreneklerini anlatan bir çalışmada, Totemizmi dini bir hurafe olarak görür ve Kızılderililerin totemini ya da "en sevdiği ruhun" onları izlediğine inandıklarını söyler. O ayrıca totem için şunları söyler: "Onlar bir hayvanın kılığına girdiklerini düşünürler ve bu nedenle totemin kendilerinden geldiklerini inanırlar. O hayvanı avlamazlar, öldürmezler, yemezler." (Long, 1791: 86). Bunu kınalamak için bir zamanlar totemi ayı olan bir Kızılderili'nin başına gelenleri anlatır: Adam rüyasında gördüğü yere giderse orada bir geyik sürüsü bulacağını görür. İnanıcı gereği rüyasındaki yere -yanına kimseyi alamadığı için tek başına gider ve sürüyü görür, ateş eder ve bir ayıyı vurur. Bay Long, bu

⁵ Batıl inanışların tüm eğilimleri, başkaları tarafından çıkar amaçlı kullanılmaktadır.

⁶ Ölen kişi gömüldükten sonra, mezarda yatan üç doktorun her birine gizemli birer kemik yerleştirebilir ve bu kemik sayesinde doktorlar diledikleri birinin vücuduna girerek onları öldürebilirler.

⁷ Kızılderililerin cansız nesnelere bir ruh verip kişileştirmeleri, Dr. Tylor'ın deyimiyle animizm, neredeyse Avustralyalılar kadar çoktur. Bk. (Gallatin, 1820: 25, 166, 169). Esquimaux, Choc-taws, Muskhogee ve Caddo dillerinde canlı cansız arasında bir ayırım yapılmaz. Bilindiği kadarıyla yalnızca Iroquois, Cherokee ve Algonkin Lenape'de de kısmi olarak vardır.

olaydan sonra “adamın şoka girdiğini” söyler ve “Yaşamın Efendisi’ne saygısızlık yaptığını düşünerek korkar ve bir süre baygın halde yatar.” Kendine geldiğinde eve doğru koşar, söylediğine göre, yolda büyük bir ayıyla karşılaşır ve ona Totemini öldürmeye neyin sebep olduğunu sorar. Daha sonra rüyası ve şanssızlığını anlatınca affedilir. Ancak Kızılderililere “Totemlerinin güvende olabileceği ve Yaşamın Efendisinin onlara kızmayacağı” uyarısıyla görevden alınır. Bay Long, adamı kazadan hemen sonra görmüş gibi anlatmaya devam eder; “evime girerken” bana çok sert bir ifadeyle baktı ve kendi dilinde bana şunları söyledi: “Hey sakallı adam, inancım gitti, totemim bana kızgın, bir daha asla avlanmayacağım.” Dış etkilere kapalı biçimde varlığını devam ettiren Ayı kabilesinin tarihinde, tanrılarını Olimpos’taki Yaşamın Efendisi ile ilişkilendiren, hatta kabul gören bir adamın hayal gücü, onu uyaran ayısını bir Tanrı olarak görüp ona tapması ya da onunla özdeşleşmesi insanı şaşırtmalı mıdır? Alıntı yapılan çalışmadaki diğer bölümlerden Yaşamın Efendisinin, Cippeway Kızılderilileri ve ayrıca Mathangwees-sawauklar tarafından bir tanrı olarak kabul edilen ve tapınılan Superior Gölü’ndeki yüksek bir kaya olan Kitchu Manitoo olduğunu çıkarıyoruz (Long, 1791: 68-139).⁸ Kitch Manitoo, Siva-izm’deki sütunlara tapınmanın başlangıcı mı sorusu akıllara gelebilir. Ancak o Yaşamın Efendisi ve bazı kabilelerde Yüce Ruh olarak görülür. Ondan bahsederken net cümleler kurmak güçtür. Fuegianların “ormandaki büyük siyah adam”ından, temsili yüksek bir kaya olan Yaşamın Efendisi’ne ve oradan da Yüce Ruh’a kadar uzanan bir inancı gösterir. Ancak Yüce Ruh’u temsil etmez. Ayrıca İnkaların Cuzco’ya vardıklarında onun tapınağını sağlam ve terk edilmiş halde buldukları söylenir. Gookin’in *History of the Christian Indians* adlı eserinde onlarla Hükümetimiz arasında soru-cevap şeklinde kayda alınmış bir sözleşme bulunmaktadır. Dr. Gallatin, “Yüce Ruh” Wahcondu olan Pawneeler hakkında şunları söyler: “Diğer tüm Kızılderililer gibi onlar da rüyalarına, kehanetlerine, büyücülerine, kendi var ettikleri hayali tanrılarının ve Kanadalıların tıbbın eşsiz unvanı adını verdikleri kutsal emanetlerin (totemler) gücüne daha fazla inanırlar.” (1820: 130).

Amerikan Kızılderililerinin de Avustralya yerlileri gibi, kendilerini Totem soyundan saydıklarına dair inanmak için nedenlerimiz var. Birazdan üzerin-

⁸ Long’un görüşüne göre Totemizm, kader inancına benzer ve “tarihte bunu kanıtlamak için pek örnek gösterilebilir olduğundan” vahşilerle sınırlı değildir. Bu büyük bir olasılıktır. Bununla ilgili aktardığı tek örnek Fransa Kralı XIV. Louis’in sarayındaki Yahudi bir bankacının örneğidir. Bankacının bir siyah tavuğu vardır ve kaderinin bu tavuğa bağlı olduğunu söyler ve ikisi birlikte ölürlür.

de duracağımız Güneş kabilelerinin ve birkaç Yılan kabilesinin görüşlerinin bu şekilde olduğunu biliyoruz. Karayiplerin Yılan soyundan geldiğini Bay Brett'ten (1868: 390-393) öğreniriz. Bu noktada -normal olarak yetkililer sessiz kalır- Bay Feminore Cooper'ın sunduğu kanıtlara dayanarak karar vermek durumundayız. Onun görüşlerini *The Last of the Mohicans* (1826) adlı çalışmasında görmek mümkündür. Bir Kunduzdan oluşan bir savaşçı grubuyla bir Tilki olan Magua, gerçek kunduzlardan oluşan bir koloninin yanından geçerken, Kunduz kendi soyundan olanlara selam vermeden geçmeyi kabul etmedi. Bay Cooper (1826) "Eğer bu adam kendi soyundan oluşan bu kadar güçlü bir topluluğun yanından geçip gitmiş olsaydı, bu kabalık hatta küfür olarak algılanırdı," der. Bu yüzden durakladı ve sanki daha akıllı varlıklara hitap etmiş gibi kral ve dostça sözlerle konuştu. Hayvanlara kuzenleri olarak seslendi ve konuşmasını, "sahip oldukları bilgeliklerinin bir kısmını" kabilesine vermeleri için yalvararak bitirdi. Uncalar, yine "tüm ulusların atası" olan Kaplumbağa'nın soyundan geldiklerini iddia ederler ve gerçekten de tüm Kızılderililerin kendilerini, birbirlerinin kendi Totemlerinden gelen bedensel ve ruhsal niteliklerin mirasçıları olarak görürler. Hem Amerika hem de Avustralya'da totemle ilgili son bir ilişki daha vardır. Gray, Avustralyalıların Totem'i aile arması veya nişanı olarak kullandıklarını söyler ve hanedanların, medeni uluslarda devam eden totem sahnesinin izleri olduğunu söyler. Totemin Amerikan Kızılderilileri tarafından da bir bayrak olarak kullanıldığı, bayrağın figürünü vücutlarında dövme yaptıkları ve bununla da kalmayarak ona benzeyecek şekilde vücutlarını boyayıp giyindikleri bilinmektedir. Kızılderililerle ilgili hikayeleri okuyan herkes bu gerçeği bilmelidir. Örneğin, az önce bahsettiğimiz kunduz sahnesindeki Magua'nın elbisesi "derisinin üzerinde bir tilkinin ana hatlarını taşıyan bir giysiydi,"; Kunduz şefi ise "kunduzu kendine özgü bir sembol" olarak taşıyordu." Eski Meksikalıların savaşlarla ilgili anlatılarında, benzer nişanlara sahip olduklarını görmek mümkündür: Her şefin bir işareti vardır. Bu işaret bir hayvan, hayvan kafası veya bitkidir. Doğal olarak bölükteki herkes benzer bir sembol taşımaktadır.

4. Orta Asya'daki Totem Gelenekleri

Orta Asya'daki birçok kabilenin totem aşamasından geçtiği görülmektedir. M. M. Valikhanof (1865), Orta Asya'daki göçebe ırkların mirasının, büyükleri tarafından efsanelerde ve türkülerinde korunduğunu ve eski geleneklere derin bir saygı duyulduğu ve bu geleneklerini uygulayan kabilelerin, kökeninin hayvanlar olarak anıldığını bildirir.

Dikokamenni Kırgızlarının kırmızı bir tazı ve kırk hizmetçisiyle birlikte ana kraliçenin atalarının hikâyesinin çok eskilere dayandığını

söylerler. Orta Asya geleneklerinin tipik bir özelliği, kökenlerinin bazı hayvanlardan gelmesidir. Çin tarihine göre, Tele ya da Chii halkı olarak da bilinen Goa-qui (Kaotsché), bir kurttan ve kurtla evlenen güzel bir Hun prensesinden türemiştir. Tugular (Pére Hyacinthe, Dalgaslar olarak adlandırır) bir dişi kurttan ve Tufanlar (Tibetliler) bir köpekten geldiklerini iddia ederler. Çinliler, Moğol Hanlarının köken şefleri olan Balachi'nin mavi bir kurtla beyaz bir geyiğin oğlu olduğunu söyler.⁹ Orta Asya ve Amerika'daki bu geleneklerin, bu tür geleneklerin en eskisi olduğu ve hatta gurur duyulacak bir soy olarak görüldüğü verilen örneklerden anlaşılmaktadır. Kırgızların günümüzde kabul etmediği Kırgız efsanelerinin açık sözlü ancak abartılı üslubu, orijinal hallerinde, türediklerinin güçlü bir kanıttır. Doksan dokuz Kipebük dalının menşei geleneği, Özbekler ve Kaysaklar arasında o kadar özenli biçimde korunmuştur ki onu genel okuyucuya sunmanın mümkün olup olmayacağı şüphelidir (Valikhanof, 1865).

Buna bakarak doğrudan bilgi aktarmak mümkün değildir ancak orijinali olmadan da anlaşılabilir. Kaysakların, Özbeklerin ve Nogayların soy tablolarını “farklı Türk ve Moğol boylarının birleşimi olduklarını” yine aynı kaynaklarda görmemiz mümkündür. Bu kaynaklarda birkaç kabilenin adı verilmiştir ancak bunların hayvan veya bitki adlarını içerip içermediğini belirlemek amaçlı hiçbir etimolojik inceleme yapılmamıştır. Kabilelerin karışması ya da “karışıklığı” (bu kabileleri hakkında sadece dış evliliğin uygulandığını biliyoruz) ve genel ifadeyle -her ne kadar ayrıntılar bunu çok fazla desteklemese de- kökenlerini hayvanlara dayandırmaları, Kırgızlarda, Özbeklerde ve Nogaylarda eski zamanlarda Totem aşamasından geçmiş bir dizi kabilenin varlığını göstermektedir. Bu bilgi Geography Society'den Kaptan Thomas George Montgomerie'nin yakın zamanda yapmış olduğu bir toplantısından edinilen bilgilerle doğrulanmıştır. Şöyle ki çevresinde ve Himalaya yamaçlarındaki yerli tepe kabileleri arasında, insan kabilelerine genellikle (ya da çoğu zaman) adlar verilir veya biz onun hayvanlardan “takma adlar” aldığını *şu anda* düşünmekteyiz. Eğer öyleyse, araştırmanın o bölgede hâlâ Totem aşamasında var olan bir dizi kabilenin gün yüzüne çıkaracağına inanabiliriz. Bu ifade, Kaşmir'in kuzeyinde bir Karınca kabilesinin var olduğu var-

⁹ *Archaeologia Americana* adlı çalışmada, dereler arasında köyler beyaz ve kırmızı olarak ikiye ayrılır. “Bu renklerin kutuplarıyla birbirinden ayrıldığı” fark edilir. Ancak beyaz köydeki geyiğin, beyaz geyik; kırmızı köydeki kurdun kızıl kurt mu olacağı merak konusudur” (Gallatin, 1920: 112).

sayımını desteklemek için söylendi ve Heredot'un oradaki altın tarlalarında karıncaların çalıştırıldığına dair anlattıkları ileri sürüldü.

5. Bir Totem Olarak Güneş: Olimpos Toteminin İzleri

Amerika'daki yerel kabilelerde veya uluslarda, soydan gelen bazı kabilelerin kendisine atfedilen bir üstünlüğünün olduğundan daha önce bahsetmiştik. Örneğin, Ayı'nın Huronlar arasında önden gelen kabile olması gibi. Buradaki üstünlük itaati, başka bir deyişle siyasi bir üstünlüğü ifade eder. *Archaeologia*'da "birbirine bağlı, son derece ayrıcalıklı bir sınıf, baskıcı bir hükümet ve düzenli bir dini ibadet biçimi" özellikleriyle sadece Natcheler belirtilir. Natcheler, kendi adına sahip ve dört klana ait olan kasabanın yakınlarındaki üç köyü işgal etti. Burada totemlerinin yeri belirtilmese de "ayrıcalıklı sınıf" olduklarını ve hükümdarların totemlerinin güneş olduğunu bilmekteyiz. Bu, onların Güneşler olarak adlandırılmalarından ve güneşten geldiklerini iddia etmelerini doğrular niteliktedir. Zaten güneş kabilesi diğerlerinden çok uzaktır. Bize "Büyük Güneş Şefinin doğuştan gelen saygınlığı" olarak aktarıldı ve "her zamanki gibi dişi soyundan gelerek ister erkek ister kadın olsun, klanın tüm üyeleri gibi o da yalnızca alt düzeydeki kişilerle (yani başka klandaki) evlenebiliyordu." (Gallatin, 1820: 113). Yani klan ya da kabile, Huronlar arasında -ayı olduğu için- baskın olması dışında, diğerleriyle aynı durumdaydı.¹⁰ Bir Kunduzun bir Kunduzla evlenemeyeceği gibi bir Güneş de bir Güneşle evlenemezdi. Yine Güneş adı da anneden gelmekteydi.

Güneş bir totem olabiliyorsa ay neden olmasın? Her ikisinin de varlık olduğunu birçok durumda görmemiz mümkündür. Chippewaylar örneğinde Kızılderililer arasında buna dair belirgin kanıtlarımız mevcuttur (Gallatin, 1820: 352).¹¹ Eğer totem olsalardı bize Aryanların Güneş veya Ay ırklarını açıklayacaklardı. Onlar Peru'da hem evli çiftler olarak hem de kardeş (kız-erkek) olarak bulunmaktadır. İsimleri ve tüm gelenekleri bir Güneş kabilesini çağrıştırdığı için, İnkalar net bir şekilde bir Güneş'ti. Okuyucunun Prescott'un (1847) çalışmasının açılış bölümlerinde görebileceği gibi ilk ebeveynleri, güneşin çocukları olarak, toplumun temelini atmak için dünyaya gönderildi. Acosta, bize İnka'nın kardeşinin oğullarını tercih etmesini doğru bulur ve

¹⁰ Daha açık söylemek gerekirse: Huronlar arasında baskın kabileler de Güneş kabilesidir. Charlevoix, Huronların şefinin güneşten geldiğine inanıldığını ve şefliğin saygınlığının yalnızca kadınlar aracılığıyla kalıtsal olduğunu belirtir. Ayı kabilesinin ipuçlarından kendileri için bir güneş kökeni icat etmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Bu durumda şef bir Ayı ve yine bir Güneş olacaktır. Peru bize, henüz bir Yılan olan bir Güneş örneğini sunar: Yılan kabilesinin egemen olduğu ve onun başlıca ailelerinin Güneş totemleri olarak kabul edilmesidir.

¹¹ Görünüşe göre güneş ve ay arasında zaman zaman savaş meydana geldi.

eğer öyleyse, bu Perulu güneş kabilesi arasından akrabalığa işaret eder. Bu -anneler aracılığıyla gelişen- totem aşamasına dair önemli bir bilgidir. Güç zehirlenmesi, kabilenin dış evlilikten vazgeçmesine ve bir kast haline gelmesine yol açtı. Ancak daha sonra, saf nesli korumak için, İnka her zaman bir kız kardeşiyle evlendi ve bir oğlu olduğunda, yasal kız kardeş-kraliçe Coya'nın varisi oldu ve anne tarafını kalıcı bir şekilde tercih etti. Huronlar, artık soyu tükenmiş olan Bayagoulalar, Cherokeeeler, Choctawlaw ve Red River'in Caddoları arasında güneş ırkının varlığı sayesinde -az ya da çok- resmi olarak güneşe taptığına inanmak için nedenler olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Natchelerin güneş tapınakları ve sürekli yanmakta olan ateşleri vardı (Gallatin, 1820: 113-114).¹² Güneş kabileleri çok güçlü olmuş olabilir ancak herhangi bir şeye inanacak kadar basit bir ırkta, Günün Lord'unun soyundan geldiğine inananlara özel bir kutsallık ve buna karşılık gelen ayrıcalıkların kolayca tanınmasını bekleyeceğimiz tek şey budur. Bu nedenle birçok gruptaki üstünlüğün güneş ırkı tarafından daha kolay elde edilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu Totem'in genel bir saygıya -gruptaki tüm kabilelere tapınmaya- hükmedebileceği de açıktır. Ancak aynı derecede Güneş'in devlet dininde ilk sıraya almış olduğu Yaşamın Efendisi'nden daha fazla ulusu oluşturan soy kabilelerinin kendi Totemlerine biat dualarına müdahale etmeyeceği de aynı derecede açıktır. İnkalar, Bay Prescott'un ifade ettiği gibi, tüm kabile tanrılarını ve Cuzco ve çevresindeki tapınaklarında toplamak için iyi bir politikaya sahipti. Buradaki iki önde gelen tanrı Yaşamın Efendisi ve Güneş'ti. Bay Prescott (1847) bize tapınaklarda "bulunacak hayvanların da olduğunu" söyler ancak hangi hayvanlar olduğunu belirtmez. Yalnızca altın postlu llma'nın en çok dikkat çeken hayvan olduğunu söyler. Peki, bu hayvanlar bir totem miydi, yoksa -dostlarımızdan olan- Ayı ve Kunduz sembolleri miydi? Merak konusudur.¹³

¹² Trinacria adasında ökü sürüleri olan Helios oradaki bir Güneş kabilesinin şefi miydi? Helia-des, bir güneş kabilesini düşündürür. Max Müller, Bay Grote'nin "Yunan mitolojisinin ilk anlamlarında ısrar etmesinden" şikâyet eder. By Grote'nin tutumunun doğru mu yanlış mı olduğunu ilerleyen sayfalarda göreceğiz.

¹³ Peru ve Meksika mitolojileri henüz keşfedilmiş değildir ancak üzerinde çalışılmaya değer bir alan olduğu söylenebilir. Elimizdeki bazı bilgiler, Tolteklerin, Chimeneclerin, Azteklerin ve Tezukanların -en azından Peru'da- Totemlerin -güneşe hâkim olan- kabilelerin Natchler gibi birleşmiş bir grupları olduğuna dair güçlü deliller sunmaktadır. Tenochtitlan'ın kuruluş efsanesi, tanrılar arasında dikenli bir armut, bir kartal ve bir yılanı bize sunmaktadır. Savaş tanrısı Huitzilopotchi, tam anlamıyla "sinek kuşu" ve "sol" anlamına gelir. Bu tanrı sol ayağında sinek kuşu tüyü ile tasvir edilmiştir. Eğer sinek kuşu bir Totem ise, tıpkı Olimpos'taki yılan tanrısı gibi, bir Totemin aşına olduğumuz Terör Tanrısı haline gelmesinin tek örneği budur. Elli iki yıllık Meksika Devri'ndeki sene adları bitki ve hayvanlardan seçilmiştir. Ancak bu listeye erişilememekte-

6. Totem Tanrıları: Olimpos Totemi

Fijiler arasında, İnkaların Olimpos'undan önce monarşinin sağlamlaşması durumuyla karşılaşmaktayız. Bu insanlar soylarından gurur duyarlar ve şefleri Toki, bir kaplumbağanın soyundan geldiğini iddia eder. Diğerleri ise atalarının balık olduklarını söylerler. En büyük tanrıları yani Yaraticıları, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, bilirkişilerin söylediğine göre “türbesi bir yılan olan” Nuengei'dir. Bazı tanrıları kuşlar, balıklar veya bitkiler kutsal kırlarken; bazılarını insanlar kutsal kılmaktadır. İkinci önemli tanrıları, Şahin'in tapınağı olduğunu iddia eden Tai Lakemba'dır. Ancak başka bir tanrı onun bu söylemini kabul etmez ve Şahin'in tapınağının kendisi olduğunu söyler. Köpekbalığı da bir diğer büyük tanrıdır.

Buna ek olarak Bay Williams, yengeci de “bir tanrı” olarak niteler. Ve bu tanrıların bir hayvan tapınağı haline gelmeleri için onlarla uzun süre yaşamalarını gerekli kılar. Yılan balığı tanrısına tapanlar asla o balığı ve dolayısıyla diğer balıkları tüketmezler. Hatta bazıları insan eti dahi yemez çünkü tanrıların tapınağı bir insanda bulunmaktadır. Kara Yengeci, daha önce Tili-va'da tapınılan Roko Saka'nın tapınağıdır. Yengeç nadiren görülmektedir.” Bir kara yengeci dilekleri üzerine onlara yardım ettiğinde “onu ihmal edenlerden ayrılmak ve onlara verilecek olan kuraklık, kıtlık, ölüm gibi cezalardan kaçınmak için” ona hediyeler sunarlar. Bu tanrılar kabilelere özgüdür ve bu tanrıların -daha önce Ayı'nın yapabileceklerinden bahsettiğimiz gibilerle kaydeden ve düzenli bir tapınmanın nesnelere haline gelen Totemler olduğu yadsınamaz bir gerçektir. (Yılan kabilesi daha baskındır ve onları Şahin kabilesi takip eder).

İnsan-tanrılar, Olimpos'ta yeni bir unsurdur ancak onlar da diğer hayvanlar gibi “tapınak” olarak kabul görürler ve genel olarak Totem tanrılarının doğasına ilişkin spekülasyon olarak varılan sonuçların, farklı yorumlarla genişletildiğine şüphe yoktur. Fijiler dünyalarını ruhlar ve iblislerle doldurmuştur ve sürekli olarak hayaletler, cadılar veya büyücüler tarafından rahatsız edilirler. Bitkiler ve taşlar, aletler ve silahlar, yiyecek kapları ve kayıklar bile ölümsüz ruhlara sahiptir. Bu ruhlar, tıpkı insanların ruhları gibi, sonunda ölü ruhların mekânı olan Mbulu'ya gider. Sütunlara ve kayalara taparlar. Ancak erkek tanrıları Güneş soyundan değilse Güneş'e tapmazlar (Williams, 1858:114-123-215).

dir. Miras yasaları, erkek kardeşten erkek kardeşe ve kız kardeşin oğullarına ve başarısız olan kardeşlere kadar çok eşliydi. Bu onlar için kadına duyulan saygı ve nezaketin bir göstergesidir. Ne yazık ki evlilik yasalarıyla ilgili bilgiye sahip değiliz.

7. Totem Aşamasındaki İnsanların Zihinsel Durumu

Totem aşamasında bulunan insanların ruh halleri, aşağı düzeyde görülen insanların yapmış olduğu çılgın davranışlarla, elimizdeki anlatılarda yeterince görülmektedir. Bilimsel bilginin olmayışı, bir noktadan sonra spekülasyonların da olmadığını gösterir. Ancak bu durum büyük miktarda varlığını da gerektirir. Bir insanın kendisi için meydana getirmesi *gereken* yaşam olaylarının bazı açıklamaları; onun evrensel oluşunu da göz önünde bulundurunca, insanların aklına ilk gelen ve en basit varsayım, doğal olayların hayvanlarda, bitkilerde ve diğer şeylerde ve bu tür ruhların doğa güçlerinde mevcut oluşuna bağlanabilir. İnsanlar kendilerinde bu güce sahip olduklarının bilinciyle harekete geçmeyi teşvik etmektedir. Bildiğimiz kadarıyla bu ya da şu zamanda tüm insan ırklarının bir inancı olmuştur. Yine bildiğimiz kadarıyla bu inançlar, doğa güçlerinin ve etki ettikleri cisimlerin davranışlarının olaydan duruma yavaş yavaş algılanması dışında hiçbir yerde tatmin edici olmadığı düşünülen, asi ve inatçı olmadan, yasalar kesinleşene kadar yasalara uygundur. Bir inanç olarak kabul edilen bu gerçekleşmiş varsayım, tüm mitolojilerin temelinde yer almaktadır. Yalnızca hayvanlara ve bitkilere değil aynı zamanda kayalara, dağlara,¹⁴ akarsulara, rüzgârlara, gök cisimlerine, yeryüzüne ve hatta göklere bile bizim yaşamlarımıza benzer bir yaşam ve kişilik atfedilir. Buna da Fetişizm denir. Fetişizm bu nedenle Totemizm benzer ki bu gerçekten de Fetişizmin belirleyici özellikleridir. Bu özellikler: Kabileye özel bir fetişin tahsis edilmesi, kalıtsal olarak anneler aracılığıyla aktarılması ve evlilik hakkı ile ilişkili olmasıdır. Bize göre, Fetişizmin eşliklerinin iyi gözlemlenmemiştir ve buna benzer durumlarda, Fetişin Totem olduğu zamanla ortaya çıkacaktır.

Her ne olursa olsun, Fetişizm yavaş yavaş ölürken, varlıkları üzerindeki ruhlarını bir küreden diğerine çekerek, bilim dünyasına girdiğini söyleyebiliriz. Bu yüzden yavaş yavaş büyüdü ve gelişimin çeşitli aşamalarını, doğa âlemlerinin temelindeki hipotez kapsamında birer birer bir araya getirdi. Bu konuda çok fazla bilgiye sahip olmasak da bildiğimiz kadarıyla Avustralya yerlileri, teorisyenlere göre, Bushmenler, Veddahlar, Andamanlar ve Fuegianlardan çok ilerideyken; bazı Amerikan Kızılderililerinin animizmi tam anlamıyla kavramadan önce atmaları gereken birçok adım vardır. Örneğin, bildiğimiz kadarıyla henüz gök cisimlerine bir can atfetmediler. Kızılderililer

¹⁴ Himavat (Himalayalar) büyük bir Hindu tanrısıydı. Onun biri Ganga (Gangeler), diğeri Uma olarak bilinen tanrıça kızları vardı ve Uma "tanrıçaların en mükemmeliydi." Bk. (Muir, 1873: 356).

yine Yunanlılar ve Romalılar gibi korulara ve ormanlara¹⁵ ruhlar atayan Yeni Zelandalılar kadar ilerlemediler. Oysa en son bahsedilen halklardan hiçbiri, Panteizm¹⁶ olan bir ontolojiyle birlik olan Fetişizmin mükemmelliğine ulaşmadı. Spekülatif inancın bu ilkel aşamasından geçmemiş hiçbir insan ırkı yoktur, ifadesinin gerekçesi, bu açıklamanın tamamında bulunacaktır.¹⁷ Burada böyle bir aşamanın Hindular ve Mısırlılar için ruh göçü öğretileriyle gösterildiğini söylemek mümkündür. Bu öğretiye göre, her şeyin bir canı ve ruhu vardır ve bu ruhların çoğunlukla insan olmaları ve bir zamanlar insan vücudunda bulunmuş olmaları bu öğretinin özüdür. Tüm ruhlar elbette sonuç olarak Tanrının ilahi bağımsız parçalarıdır. Manu Yasası'na göre (Bölüm 1 ve Bölüm 12) “bitkiler ve madeni maddeler, solucanlar, böcekler, sürüngenler -bazıları çok küçük bazıları çok büyük- balıklar, yılanlar, kaplumbağalar, sıgırlar, çakallar, karanlık niteliğin yol açtığı en düşük biçimlerdir (bir insanın ruhunda). Bir insan öldükten sonra, karanlık niteliğin gölgesine göre fil, at, aslan, kaplan, yaban domuzu veya köle sınıfından bir insan olur ve iyi özellikleriyle de cin mertebesine yükselebilir, yıldızların hükümdarı ve hatta tanrı bile olabilir. Bu, elbette madenler ve bitkilerde yaşayanlardan, Brahma'nıninkine kadar, çeşitli sınıflarda bizimkine benzer ruhların varlığını gösterir. Mısır öğretisinde de benzer bir durum vardır. Böyle bir öğretinin nasıl meydana gelmiş olabileceğini düşünelim.¹⁸

Öğreti, kendini hem kozmogoni hem de etikle birleştirir. Manu'nun ilk ilahi fikirden tohuma, altın yumurtaya ve sulara kadar tüm yaratılış açıklaması; ateşten, havadan ve güneşten sağılan Vedalara ve tüm varlıkların, hayvanların ve bitkilerin nihai evriminin, Avustralyalıların bu kadar büyük bir teori oluşturacak kadar hayal gücüne sahip olduklarını varsayarak tasarlayabilecekleri herhangi bir şey kadar bilim dışı veya ahmakça olduğu kabul

¹⁵ Bk. (Grey, 1854).

¹⁶ Fetişizmin kademeli olarak gelişiminin çarpıcı bir örneği Williams'ın eserinde bulunabilir (1858: 241). Fijililer Tongalılardan çok daha ileridedir.

¹⁷ Bu konuda yazılan iki makaleden biri Bay E. B. Tylor'ın yazmış olduğu “The Early Mental Condition of Man” ve diğeri “Traces of Savage thought in Modern Civilisation” adlı makalelerdir. Bu makalelerin her ikisi de Londra'da bulunan Kraliyet Enstitüsü'nde okunmuştur ve bakmaya değerdir.

¹⁸ Ruhun göçü sistemleri farklı şekillerde olmuştur. Brahmanlarda arınmış ruh Brahma'ya döner; Budistlerde Nirvana'ya ulaşır. Mısırlılar ne Yunanistan'a özgü ne de popüler bir inanç olan Yunanlılar gibi Brahmanlara benzerdi. Yahudiler sistemlerini Yunan filozoflarından almış olabilir. *Kabala*'da öğretilir ve Brahmanlara benzer. Âdem'in ruhu Davut'u yeniden ortaya çıkardı ve Mesih'te de yeniden ortaya çıkacaktır. Bazı ilk Hristiyanlar öğretiyi benimsedi ancak bu hiçbir zaman Kilise'nin inancı olmadı. Bu Maniheistlerin inancıydı. Almanya'da ve antik Meksika'da bulunan iki yerli olan Origen ve -son zamanlarda- Lessing de buna inaniyordu.

edilecektir. Gerçeğe ulaşmadaki başarıyı hüner testi olarak kabul eden Avustralyalının yaşam görüşünden biraz daha hünerli değildir. Gerçeğin spekülasyonun ötesinde olduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz bununla birlikte, bu olağanüstü öğretinin onu içermediği de rahatlıkla varsayılabilir. “Göçmen bir ruh” Filojiston gibi bir varsayım değildir; ikincisi bazı gerçekleri açıklamışken, önceki hiçbir şeyi açıklamamıştır. O zaman nasıl ortaya çıktı? Etik kaygılardan ve Kozmos teorisinden meydana geldi. Ama ikincisi nereden geldi? Bize göre kaynağı şüphe götürmezdir. Varoluşun gerçek ve hayali gerçeklerini açıklamaya yönelik bir spekülasyondur. Şöyle ki olayların sırasına göre, önce her şeye bir “ruh” atfeden Fetişizm geldi ve ardından diğer şeylerin yanı sıra “her şeyin ruhlarını” açıklayan kozmik teori ve yalnızca bunların aktarımlarını düzenleyen etik öğreti geldi. Başka bir deyişle, “ruhlar” önceden var olmamış olsaydı -gerçekleri açıklamak için insan çabasının tartışılmaz bir ürünü- teoriye ve ona benzeyen hiçbir şeye sahip olamayacaktık. Sunmuş olduğumuz sağduyulu bir görüştür. Öğreti, ilgilenmek zorunda olduğu tüm unsurları içeren bir fikirler sistemine tabiydi. Gökteki pencereler ve suları yerdeki sulardan ayıran gök kubbe, eski yağmur teorisini, bu öğretinin önceden var olan Fetişizmi çürüttüğü daha açık biçimde kanıtlanamaz.

Ruh göçü öğretisinin, Hindu ırklarının ilerlemesinde oldukça geç bir tarihte ortaya çıkarıldığından emin olabiliriz. *Rig-Veda*'da (164) ruh göçünü çağrıştırdığı varsayılan sadece bir cümle vardır ve kelimeler gerçek anlamlarıyla ele alındığında, bunun böyle olmadığından emin oluruz. Yine de *Veda*'nın bazı ilahilerinde ruhun ölümden sonraki yaşama olan inancının izlerini görmek mümkündür. Bununla birlikte, bu inanç birçok farklı şekil alır ve bu yazarın Vedik kökenli olduğuna dair kesin bir bilgi de mevcut değildir. Birçoğunun üstlendiği biçimler oldukça merak konusudur. Bizim gördüğümüz sadece Avustralyalı ve Fijililerdir. Tahitililer arasında insanların ruhlarının tanrıların yiyeceği olduğuna inanılırdı ve tanrıyı beslemek için ona insan kurban ederlerdi. Khondların kabile mülkü olarak sınırlı sayıda ruhu vardır ve kız çocuklarını öldürmelerini, kadın sayıları ne kadar az olursa erkekler için o kadar çok ruh olacağını söyleyerek açıklarlar. Madagaskar'daki bazı kabilelerin geleneklerine göre bir insanın birden fazla ruhu vardır ve birkaç kabile, ölümlerin ruhlarının yeni doğan bebekleriyle geri döndüğüne inanırlar ve dönüşlerini kolaylaştırmak için de ölümlerini evlerin içine veya kapıların yakınına gömerler. Eski zamanlarda, her yerde, insanların ruhların ağaçlarda ve kollarında yaşadığına; rüzgarlarda ve yıldızlarda hareket ettiğine ve doğanın hemen hemen her evresini kişileştirdiklerine inandıkları bilinmektedir. Bura-

dan anlaşılır ki bu tür inançlar, eski dinlerin daha büyük öğretilerinden çıkarılmış olarak kabul edilemez. Ancak sonrakiler, temelleri bu tür inançlar üzerine inşa edilmiş olarak görülmelidir. İblisler ve Cinler ve bitki ve madenlerin ruhları Brahma'dan daha yaşlıydı; umalım ki ondan sonra hayatta kalmasınlar. Onlar her yerde, en gelişmiş ülkelerde bile canlılardır ve onların tıp teorilerimizde çok önemli bir rol oynadığını bulmak için zamanda çok geriye gitmemize de gerek yoktur.

Bedensiz bir Boyl-a türü olan İblisler, Yahudiler ve ilk Hristiyanlar tarafından hastalıklarla ilişkilendirildi ve bir keresinde bir insan tarafından kovulduklarında bir domuz sürüsüne girdiklerine şahit olduk. İlk İtalyanların cinleri -Totem gibi- tanıdıkları ve Binbir Gece Masallarının cinleri daha da tanıdıkları. Müslümanlar, peygamberlerine sadık olsalar da yine de onlara inanmak zorundalardır. Peygamberin söz ve davranışlarının kaydedildiği ve onu en iyi tanıyanların -eşlerinin ve müritlerinin- hazırladığı ilgili *Mişcat-ül-Masabih* kitabında konumuzla alakalı şunlara ulaşırız:

İbni Ömer şunları söyler: Hazretlerinin, “Yılanları öldürün, sırtında iki siyah çizgi bulunan yılanı öldürün, *abter* denilen yılanı da kuyruğu küçük olduğu için öldürün; çünkü bu iki tür yılan, karşılaşıncaya gözleri kör eder. Eğer hamile bir kadın onları görürse korkudan çocuğunu düşürür.” Bir gün bir yılanı öldüreceğim esnada Ebu-Labâ-Bahansâri onu öldürmemem için bana seslendi. Ben de “Hazretleri onu öldürmemi söyledi, neden engel oluyorsunuz?” dedim. O da bana, “Hazretleri, onların öldürülmesi emrini verdikten sonra, evlerde yaşayanları öldürmememizi söyledi, çünkü onlar yılan değil cinlerin kralıdır.” dedi. Ebû Sâiyb ise şunları söyler, “Biz Ebû-Sâid Khudhri'ye gitmiştik ve otururken karyolanın altından bir sarsıntı duyduk ve bir yılan olduğunu gördük. Sonra onu öldürmek için kalktım. Ebû Sâid namaz kılıyordu, bana oturmamı işaret etti ve oturdum. Namazını bitirdikten sonra evindeki bir odayı göstererek: “Ailemde, yeni evlenmiş bir genç oturuyordu.” dedi. Bunun üzerine Ebû-Sâid dedi ki: “Peygamberlerle birlikte Medine'den savaş için kazılan bir hendeğe geldik ve bu genç her gün öğle vakti evine gitmek için Peygamberlerimizden izin istedi ve izin verildi. Sonra bir gün genç, Peygamberimizden izin istedi ve o da “Zırhınızı giyin, çünkü *Beni-Kuraidhah* kabilesinin kötü planlarından sizin için endişeleniyorum.” dedi. Sonra delikanlı kollarına girdi ve evine döndü. Evine vardığında karısının iki kapı arasında dururken gördü ve delikanlı onu mızrakla vurmaya üzüldü, çünkü onu odasından çı-

karken görünce kıskançlığa kapılmıştı ve dedi ki: “Elindeki mızrağı bırak ve odaya gel de beni neyin dışarı çıkardığını gör. Sonra delikanlı odaya girdi ve yatağın üzerinde kıvrılmış büyük bir yılan gördü ve mızrağını yılanla sapladı; yılan da gence saldırdı ve onu ısırıldı. Önce yılan mı öldü genç mi bilinmiyor. Sonra Peygamber’e gittim, olayı anlattım ve “Allah’a dua et, gence hayat versin” dedim. Sonra Hazretleri, Allah aşkına arkadaşını affet dedi; neden onun hayatı için dua edilmesini istiyorsun? Sonra dedi ki, bu evlerde cinler vardır, bunların bir kısmı mümin bir kısmı kâfirdir. O halde, onlardan herhangi bir şey gördüğünüz zaman onları kovun, öldürmekte acele etmeyin, konuşun. Beni rahatsız etme; eğer edersen seni öldürürüm. O zaman giderse iyi ama gitmezse onu öldürün, çünkü o kâfir bir *cindir*. Ve Hazretleri gencin kabilesine, onu götürün ve gömün dedi. Ve o bir hadiste şöyle buyurmuştur: Gerçekten Medine’de İslam’ı benimsemiş cinler vardır, onlardan birini gördüğün zaman onu üç gün uyarın ve bundan sonra yine ortaya çıkarsa onu öldürün, çünkü o kâfirden başkası değildir” dedi. Ümmü Şaric, Hazretleri bir bukalemunun öldürülmesini emretti ve şöyle dedi: “O, Nemrut’un İbrahim’i içine attığı ateşi üfleyen bir bukalemundu.” ... Ebûhurairah A.G.S. “Bir karınca bir peygamberi ısırıldı ve karınca yuvasının yakılmasını emretti ve yakıldı. Bunu üzerine Allah, peygambere bir ses göndererek şöyle dedi: Allah’ı zikreden ve O’nun adını ananlardan bir sürü insanı bir ısırış üzerine mi yaktın? (Tibrîzî, Bölüm 3/1).¹⁹

Hazretlerinin diğer konulardaki bilimsel görüşleri, zoolojiyle uyumluydu. “Cinler” dediği şey, üç çeşittir. Bir türün kanatları vardır ve uçlar, bir başkası yılanlar ve köpeklerdir ve üçüncüsü insanlar gibidir ve bir yerden bir yere hareket eder (Tibrîzî, Bölüm 2: 314). Bunlardan üçüncüsü Boyl-a’lardan farklı değildir. Muhammed’in sistemindeki şeytan ve kötü cinler, Avustralyalıların henüz bilmedikleri bir unsur olan cehennem ateşinin sıcaklığından kaynaklanan ateş dışında tüm hastalıkların kökenidir. Elbette onlar, çoğumuzun inandığı gibi, kem göze, büyülere ve tılsımlara inanıyordu; ama belki de hiçbir yerde bu astronomiden daha avantajlı görünmüyor. Yıldızların üç amaçla yaratıldığını söyler: Bölgeleri süslemek, şeytan taşlamak, ormanda ve denizde yol göstermek. Zavallı kurtlarımıza, ayılarımıza, kunduzlarımıza ve keseli sıçanlarımıza şefkatle bakılmalı ve bu tür görüşler var olan en bü-

¹⁹ Hayvanların anlatıldığı bölümde, yenmesi helal olan ve haram olanlar bulunmaktadır.

yük dinlerden birinin kurucusu tarafından ileri sürüldüğü zaman, onların inançlarında tam anlamıyla ciddi olduklarına söylenebilir. Fetişizmin Yunanlılar ve Romalılardaki izleri hakkında bir şeyler söylemek çok yerinde olmayacaktır.

Okuyuculara, eskiler arasında hayvanlara ve bitkilere tapınmanın kanıtlarına girmek üzere olduğumuz incelemeye hazırlık amaçlı yeterli bilgiler aktardık. Ayrıca klasik bölgelerde Totemler ya da onlara benzer bir şey bulunmamızın pek olası olmadığı hissini de aktarmış olduk. Ancak bu incelemeye geçmeden önce ulaştığımız sonuçları belirtelim. Şu anda yeryüzünde Totem aşamasında var olan (ilkel olarak adlandırılan) insan kabilelerinin olduğunu keşfettik ve bu kabilelerin her biri kendi sembolü veya sancağı olan ve kabile üyeleri tarafından dini olarak kabul edilen bazı hayvan veya bitkilerden sonra adlandırıldı; ayrıca bu kabileler sadece anneler aracılığıyla akrabalık kurdu ve evlilik kanununda da dış evliliğe bağlıydı. Gördüğümüz birçok durumda, kabile üyeleri kendilerinin Totem'den geldiklerine ve her durumda, en azından normal olarak, Totem'in soyundan ya da tohumundan olduklarına inanırlar. Kabile üyeleri ile onların Totemleri arasında, ayı örneğinde olduğu gibi, tanrı ve ona tapan kişi ilişkisine dönüşebilecek, Totem'in haklı öfkesini yatıştırmak veya devamını güvence altına almak ya da korumak için dini törenlerin gerçekleşmesini sağlayabilecek bir ilişki gördük. Bir varlık olarak tasavvur edilen ve başka herhangi bir hayvan gibi kabilesine sahip olan güneş örneğinde, kabileler arsında hâlâ Totem aşamasında olan bir ilk sırayı ve düzenli bir tapınmanın onurunu gördük ve bunun da muhtemel olduğuna kanaat getirdik. Güneşe tapınma ilerledikçe diğer Totemlerin kültü de düzenli hale gelmiş oldu ve güneşin değil de yılanın düzenli dini ayinleri başlattığı Fijililerin durumunda, tanrı statüsüne yükselen diğer Totemlerde onları düşünmeye yetkili görüldüğümüz gibi- az çok düzenli bir tanrılaştırma mevcuttur.²⁰ Ayrıca Totemizm'e eşlik eden insanların entelektüel durumu, şu anda var olan tüm daha aşağı seviyedeki insan ırkları için iyi bir şekilde kurulmuş olsa da daha yüksek ırkların eskiden benzer bir durumda olduğuna dair birçok kanıt olduğuna şahit olduk. Bu durumu takip eden çeşitli aşamalarda Totemizm'in olduğunu gördük ve daha yüksek ırkların bir zamanlar aynı durumda olduğunu düşünmek için nedenlerimiz olduğundan, onların da bir zamanlar Totemleri olabileceğini düşünmekteyiz.

²⁰ Amerika'nın bazı bölgelerinde yapılan kazılarda hayvan resimleri bulunmuştur ve bunların tapınılan nesnelere olduğunu düşünenler vardır. İnkaların güneş tapınaklarında bu tür görüntülerin olduğu unutulmamalıdır.

2. Bölüm: Eski Uygarlıklarda Totem Tanrıları

Çalışmamızın bu bölümünde eski milletlerin durumunu incelemeye başlıyoruz. Bu milletler, tarihlerinin başlangıcından önce uygarlıkta çok ilerlemiş olduklarına göre (aksi takdirde anıtlara ve edebi kayıtlara dayanan tarihleri başlamazdı) Totem aşamasına gelene kadar geçen sürenin de böyle olmasını beklemeliyiz. Her zaman içinde olduklarını varsayarsak ve gerçek kaynakların başlangıcında tanrı olacaklarsa, Totemler, onlara sahip olan kabilelerin tanrıları olarak ayrı bir yere terfi ettirilecek ve düzenli olarak onların dini ibadet nesnesi olacaktı. Dış evlilik ve anneden gelen akrabalığının sonuçlarına tekrar baktığımız zaman, belki burada ve orada tek bir hayvan tanrısı olan bir kabilenin ortaya çıkmasını bekleyebiliriz. Genel bir kural olarak kabilelerin ve milletlerin sahip oldukları kadar çok hayvan ve bitki tanrısı olması gerekir. Bazılarının hayvanlarla ilgili olduğunu, ilk olarak bir halkın hayvan tanrıları arasında egemen kabilenin tanrısı olarak bulmayı beklemeliyiz ancak aynı hayvanın her yerde egemen olmasını ve hatta aynı millet içinde her yerde o hayvana tapılmasını beklememeliyiz. Kutsal mitlerde, bu önceliğe dair Zeus, Apollon ve Poseidon gibi bazı ipuçları bulmayı beklemeliyiz. Eski uygarlıkların tapmış olduğu çok sayıda bu tür tanrılar ve onların önceliklerine dair ipuçları bulursak, kutsal hayvanların adlarını taşıyan ve onları sancakları olarak kullanan kabilelere ulaşırsak, bu ipuçları daha da atar ve son olarak, ibadet edenlerin kendilerine tapındıkları hayvanın soyundan ya da o hayvanın cinsinden olduklarına inandıkları ya da Kırgızların gelenekleri gibi geleneklere sahip olduklarını görürsek işte o zaman pek çok uygun işaretin olduğu sonucuna vardığımızı düşünebiliriz. Totem aşamasının geçmiş olması bizi yanıltmamalıdır. Aslında eski milletler tarih öncesi çağlarda şimdi Avustralya yerlileriyle aynı durumdaldı. Şimdiye kadar tamamen anlamsız görünen sayısız efsaneyi anlaşılır kılmak için Totem aşamalarında oldukları hipotezine ulaşırsak bu sonucun bir teyidi olacaktır. Eski uluslarda dış evlilik uygulanır ve akrabalık sistemi kadınlar aracılığıyla geliştirdi. O halde eski ulusların Totem aşamasında geçtiğini gösterecek hangi kanıtlarımız var? Eğer totem aşamasına geçtilerse bu tarih öncesi çağlardadır. Bunlarla ilgili Zodyak burçlarında görülen, çoğunluğu hayvan ya da insan ve hayvan formlarının bileşiminden oluşan gerçekler vardır. Tarih öncesi dönemde hayvan biçimlerinde tasvir edilen takımyıldızlarının hayali biçimleriyle ilgili başka olgular da mevcuttur.²¹

²¹ Mısır'da bulunan Denderah ve Esne Tapınaklarının revaklarında tasvir edilen Zodyak takımyıldızları oldukça eskidir. M. Dupuis, *Origine des Cultes* adlı çalışmasında, bu işaretlerin konu-

Bildiğimiz kadarıyla yıldız gruplarından bazıları tanrıların veya tanrılaş-tırılmış kahramanların adlarını taşımaktaydı. Hayvan topluluklarına da tan- rıların mı verilmişti, yoksa hayvanlar göğe yükseltmek için nasıl gelmişti? Yıldızların gruplandırılmasında hayvan biçimlerini öne sürecek hiçbir sebep yoktur ve hiç kimse ciddi manada böyle bir öneri için malzeme algıliyormuş gibi davranamaz. Yıldızların bildiklerimizi söyleyebileceğimiz varlıklar olarak tasavvur edilmeleri için gruplandırılmadan ve adlandırılmadan önce, uzun zamandır bilinen çalışma ve gözlem nesnelere olduklarına inanmamız ge- rekmektedir. Gökleri ilk araştıranlar nasıl oldu da hayvanlardan grupları ve hatta yıldızların birçoğunu isimlendirdiler? Muhtemelen, modern zamanlar- da olduğu gibi eski zamanlarda da yıldızlara ad verildiği zaman yüceltme olmasa da saygıyı emreden ayırt edici adlar verilmiş olmasıdır ve bu neden- le tahminimiz, isimleri yıldızlara veya yıldız gruplarına aktarılan hayvanların, dinsel olarak olmasa da yeryüzünde çok fazla saygı gördükleridir. Belirli hayvanların göğe intikalini açıklamak için bize gelen efsaneler bu düşünceyi desteklemektedir. Bu şekilde onurlandırılan hemen hemen tüm hayvanlara eski zamanlarda tanrı olarak tapıldığı doğduran doğruya gösterilecektir. Şimdi bu hayvanların neler olduğuna bakalım. Bazılarının Esculapius'u tem- sil ettiğini söylediği Serpentarius takımyıldızında her şeyden önce yılan var- dır. Scorpio ve Draco -akrep ve ejderha; at-Pegasus; boğa-Taurus; aslan- Leo; köpek-Canis (büyük ve küçük); kuğu-Cygnus; güvercinler (bazılarına göre)-Pleiades; koç-Aries; büyük oğlak-Capricornus; balıklar-Pisches; ayı- Ursa (büyük ve küçük); yengeç-Cancer ve eşeklerin sıpaları-Aselli. Bunlar- dan fazlası da vardır ancak çalışmamız için bu kadarı yeterli olacaktır.

Yılan

İlk olarak yılanı inceleyeceğiz. Çünkü birkaç nedenden dolayı diğerle- rinden daha fazla incelenmiştir. Yılan inancı çok yaygındı ve Yaratılıştan in- sanın düşüşüyle bağlantılı olarak yılanın verilen yerden dolayı özel bir ilgi gördü. Faber ve Bryant, Bay Bathurst Deanne (1830) tarafından ayrı bir ça- lışmada da ele alınan bu konuyu oldukça kapsamlı biçimde araştırdılar. Son

munu dikkatli biçimde inceleyerek ve devinimini olağan hızında hesaplayarak, bunların en eskisinin M.Ö. 4000 yılına ait olduğunu saptamıştır. M. Fourier, *Recherches sur la Science* adlı çalışmasında temsilleri yapar çünkü araştırmaların, İncil'deki insanın antik çağına ilişkin soru- suyla karıştırılma biçimi, herhangi bir gerçek bilimsel araştırmayı engellemiştir. Hinduların, antik Perslerin, Çinlilerin ve Japonların eski Zodyak figürleri bazı yönleriyle Mısırlılarınkine ben- zemektedir. Astronomi Topluluğundan Bay Williams, Çin burçlarından üçünün adının bildircin- dan alındığını bildirir. Aztek Döngüsünde yılları temsil eden sembolere bitki ve hayvan adları verilmiştir. Ne bunlar ne de Aztek Olimpos'undaki iki yüz tanrı henüz incelenmemiştir.

zamanlarda M. Boudin (1864), bir kitaptan ziyade büyük bir kitapçık olarak adlandırılabilir bir çalışmayla bu konuyu ele aldı ve geçtiğimiz sene Bay Fergusson (1847) detaylı çalışmasında, aynı zamanda kamuoyunun dikkatini bu olağanüstü dine çekmek için de önceki tüm çalışmalardan fazlasını yaptı. Bu tapınmanın eski ve yeni çağlarda yaygınlığını ortaya koyan delilleri sunmaya gerek yoktur. Bu herkesin hemfikir olduğu bir gerçektir ve Bay Fergusson'un kitabında da kanıtlanmıştır. Bu çalışma da bu açıdan çok önemlidir. Çünkü okuyucuların tapınmanın gerçek bir tapınma olduğunu fark etmesini sağlayan Sanchi ve Amravati'nin Budist Topesinden fotoğraflı çizimlerle doludur. Bu çizimlerde erkekler ve kadınlar heykellerde Yılan Tanrı'ya taparken gösterilir. Böylece kitap tarafından tapınmanın gerçekliği, bir Kamboçya'da olduğu söylenen Yılan Tapınağındaki ilahi ayinlere katılmış gibi zihinde canlandırılabilir. Gerçekten Kamboçya'da, tanrının yaşayan yılan -bir Totem- olduğu görülürken, bu heykeller arasında yaşayan yılanın Budistler arasında rütbesini kaybettiğini, tanrının göksel (Ophi-morphic) bir varlık olduğunu ve dünya üzerinde hiç görülmeyen ve sembolü beş, yedi ya da dokuz başlı bir yılan olduğu görülür. Kısacası, Bay Fergusson'un çalışmasında, yükse rütbe, yüksek makam ve diğer tanrıların onunla birleştiği, tanrıların altında çeşitli konum ve güç derecelerine sahip meleksi varlıkların bulunduğu bir Olimpos'ta, temelinde canlı hayvana tapınmayla başlayan yılan dininin, Yılan Tanrı'nın sahip olduğu bir ruhtar dünyasına olan inancı içeren rafine bir inanca dönüştüğünü görmüş olduk. İnsan biçimindeki bu meleksi varlıkların ilahi doğasının, kendi sembolizmimizde meleklerin ve meleklerin tanrısallığının kanatlarıyla gösterildiği gibi arkalarından veya omuzlarından fıskıran yılanlarla gösterilmesi dikkat çekicidir.

Bay Fergusson'un giriş niteliğindeki denemesi, yılan tapınmanın şu ya bu zamanda her insan ırkının dini sisteminde yer edindiğini gösterir. Mısır'da ve Filistin'de, hatta İbraniler arasında bile yeri vardı: Tire ve Babil'de, Yunanistan ve Roma'da, Avrupa'daki Keltler ve İskandinavlar arasında, İran ve Arabistan'da, Kaşmir ve Hindistan'da, Çin ve Tibet'te, Meksika ve Peru'da, Habeşistan'da ve genel olarak Dahamey'de, devlet dini olarak hâlâ devam eden Afrika'da, Java ve Seylan'da, gördüğümüz kadarıyla hâlâ hüküm sürdüğü Fijiler arasında ve Okyanusya'nın çeşitli bölgelerinde. Rahipleri ve tapınaklarıyla, iyi organize olmuş din adamları ve ayinleriyle, adakları ve kurbanları ile hepsi bir kanuna göre düzenlenmiş korkunç seviyede gerçek bir inanç olduğu gerçeği de daha az yerleşmiş değildir. Kutsal hükümetin kuralları, fikirleri, hatta tanrının kendisi bile konudan konuya değişiyordu ki burada bir inanç meselesinde, başka yerlerde olduğundan daha fazla bir

tekdüzelik gözlemlenemez. Bir yerde tanrı yaşayan bir yılanı, başka yerde, sanki tüm türe dinsel olarak saygı duyuluyormuş gibi bir yılan koleksiyonuydu. Burada da tapınılan nesne yaşayan bir yılan görüntüsüydü; orada, dinî hayal gücüne ait bir yaratık –ruhsal bir ideal– beş başlı, yedi başlı veya dokuz başlı Naga'nın bir görüntüsü idi. Bazı sistemlerde tanrı tek başına duruyordu, tanrı Tanrı'ydı: diğerlerinde, bazen eşit bazen kendisinden dahi üstün olan yardımcıları vardı. Örneğin oğul ve ateş, antropomorfik bir tanrı, başka bir hayvanın –at gibi– üreme gücünün sembolleri, ağaç, bitki ya da okyanus gibi. Ancak tüm bu çeşitlerin altında, yılanın, insanın görevi ve ayrıcalığı olan tapınmak ve yatıştırmak için iyi, bilge, iyiliksever, güçlü bir tanrı olma karakterini, ilahi şereflere ulaştırdığı gerçeği oldukça açıktır. Gerçekler tartışılmaz olduğundan ve iyi bilindiğinden dolayı Bryant ve Fergusson'un çalışmalarına genel bir atıf yapmak yeterli olduğu için, bu ifadeleri destekleyecek herhangi bir otoriteye atıfta bulunmadık.²² Bununla birlikte, görüşlerimi-

²² Yılan inancının öğretilerine gelince, ne yazık ki bu konuda yeteri kadar bilgimiz yok. Dahomanların hem dünyevi hem de göksel bir yılanı vardır. Dünyevi yılan (Danh gbwe olarak adlandırılır), Trinity'deki ilk kişidir, diğerleri ise ağaçlar ve okyanustur. Burton bu yılan hakkında şunları söyler: “Yüce mutluluk ve genel iyilik olarak kabul edilir. Bin Danh-si veya yılan karısı, evli ve bekar oburları vardır ve diğer ikisi (ağaçlar ve okyanus) ona karışamaz. Hangileri bu özelliklere sahiptir?” Ölümsüz olduğuna, her şeyi bildiğine ve her şeye gücünün yettiğine inanılır. İbadetince önemli seviyede kalabalık vardır; dualar her zaman ona edilir ve başrahipte birlikte onu koruyan yılanlar tarafından cevaplanır. Göksel yılanı Danh denir ve sembolü bir çömlek veya su kabağında kıvrılmış, boynuzlu bir kil yılanıdır. Zenginlik tanrısıdır. Bu yılan sisteminde bulunan rahibeler, Güney Hindistan tapınaklarındaki Nautch kızlarına benzeyen kızlardır ve yaşlandıkları zaman, üzerlerine bizzat mührünü basan tanrıyla evlenirler ve onları koşulları altında gizemlerle kendi suretiyle işaretlerler. Atalara tapınma, Dahomey'deki yılaninkiyile birleştirilmiştir. Diğer yerlerde olduğu gibi ve Guines kıyılarında meydana gelen korkunç insan kurbanları yılanı tapınmayla değil neredeyse onunla kesin olarak bağlantılıdır. Dahoman dini hakkındaki bilgilerimizin durumu üzüntü vericidir çünkü tapanların inançları ve dinlerinin tarihi ile ilgili gelenekleri hakkında kısa bir bilgi mevcuttur. Ancak bu bilgi, çalışmamızda değerli olacaktır. Hint gazetelerinden öğrendiklerimize göre, Doğu imparatorluğumuzun her yerinde bulunan Hindistan'ın yılanı tapanlarının inançları hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olmadığımız için de aynı şekilde üzülüyoruz. Bizimle aynı yönetim altında olan çağdaşlarımızdan öğrenecek daha çok şeyimiz var. Biz bunlardan bahsederken Piskopos Crowher'dan Nijer misyonunun bir kanalı olan Brass'ta yılanlara tapınmaya saygı duyan bir mektup geliyor. Piskopos, “hiçbir kümes hayvanı” diyor, “burada kutsal sayılan kobra yılanı yüzünden yetiştirilemez. Kutsal oldukları için öldürülmemeleri gerekir, bu yüzden de çalılıklara hâkim olurlar ve bu, ülke için oldukça rahatsız edicidir. Bu yılanlar geceleri kümesleri sık sık ziyaret eder ve istedikleri hayvanları yerlerdi; sonuç olarak ne yerliler ne de taşıyıcılar tarafından kıyıdağı işletmelerinde hiçbir kümes hayvanı tutulmadı; onlardan ne keçi ne koyun ne de küçük domuzlar kaçabildi. Böylece ülke onların yüzünden kelimenin tam anlamıyla fakirleşti.” Bu hurafeyi desteklemek için Britanya Majestelerinin Biafra Körfezi ve Fernando Po Adası Konsolosu tarafından 17 Kasım 1856'da yapılan ve kabul edilen anlaşmada iki madde vardır ve bunlardan birinde şöyle der:

zi devam ettirmeden önce iki noktaya değinmek gerekir. Bunlardan ilki inancın eskiliğine saygı duymak, ikincisi tanrı ile ona tapanlar arasındaki ilişkidir.

1. İnancın antikitesinin büyüklüğünden şüphe edilemez. Onunla kıyaslandığında bütün dinler modernidir; temellerinde bunu ima ederler ve en eski tarihleri, onun aşağı yukarı tamamen bastırılmasının veya boyun eğdirilmesinin kayıdır. Örneğin, İbraniler arasında kültler gerçek inançtan önce baskın olmuştur. Bay Fergusson, “Şu anda sahip olduğumuz bilgiyle yılanın lanetiyle (Yaratılış’ta) ne kastettiğini anlamanın o kadar da zor görünmediğini” ve “Pentateuch’un yazarları Elohim veya Yehova’ya daha saf ve daha yüce tapınmayı tanıtmaya başladıklarında, önce dünyanın ilkel sakinlerinin kendileri için şekillendirdikleri o eski inanç biçiminden kurtulmak gerektiğini” söyler. Elbette, lanet yılanın üzerinde değil kültlerin üzerinde bulunmaktaydı. Bu dinin hüküm sürdüğü İran ve Hindistan’da benzer bir hikâyeye vardır. Max Müller, “Havva’yı büyüleyen yılan,” diyerek “*Veda ve Avesta*’daki Vritra ve Ahriman’ın o korkunç gücünün çok daha üstünde bir kavrayışıyla karşılaş-tırmaya pek de yer bırakmadığını söylemektedir. *Avesta*’da Thraêtaona ile yok edici yılan Azhi dahâka arasında büyük bir savaş vardır (Fergusson, 1847: 100). Indra’nın en büyük başarısı Yılan Ahi’yi öldürmesiydi. “Nerede ey Marutlar?” diye söylenmiştir bir *Veda* ilahisinde, “Ahi’nin öldürülmesinde ben tekken bana katılmanız sizin geleneğiniz miydi?” (Müller, 1869: 165). Başka bir şarkıda Traitana bu savaşta Indra’nın yerini alır; daha çok savaşa sahip olan Trita’dır ancak diğer tanrılar da aynı onuru paylaşır.²³ Bay Fergusson’un araştırmalarının sonuçları, yılan tapınmanın, içinde boğanın ilk sırayı aldığı Şaivism hariç, Hindistan dinlerinin temeli olduğu sonucu çıkar.²⁴ Afrika’da ise büyük ihtimalle tarihin başlangıcından önce ortaya çıktığına inanırız.

“Madde 12. Şimdiye kadar ticarete meydana gelen bu durgunluk ve beyaz adamların evlerini ziyaret eden iu-ji adlı bir boa-yılanı türünden habersiz olmaları nedeniyle yerlilerde uyandırılan yoğun öfke duygusu, Brassmenler için kutsal olduğundan, tüm İngiliz halkının bu yılanı zarar vermesi veya onu öldürmesi burada yasaklanmıştır; ancak kendi bölgelerinde bir sürüngene rastladıklarında, bunu kasabanın şefine bildirerek, onu gelip alması gerektiğini söylemeleri gerekmektedir.

²³ Vedik Ahi, Bay Fergusson’un fotoğraflarındaki göksel Nagalar ya da İranlı Zohak gibi üç başlıydı. Zohak’ın üç başından sadece biri insan olmuştu.

²⁴ Bunun çok kısmi bir görüş olduğunu göreceğiz. Yılan ve boğayla birlikte güneş ve ay; koyun, keçi, fil, kaplumbağa, balık, yaban domuzu ve aslan (totem olarak) Hindu mitolojisinin temellerine girer. Ateşin de Hindistan’da bir totem olduğuna inanabiliriz. Piquatribe (Shavanoluların bir kabilesi) ateşten çıkan muhteşem bir adamın soyundan gelir (Gallatin, 1820: 275).

Mısır anıtlarından biliyoruz ki, zencilerin ne fiziksel özellikleri ne de sosyal statüleri son dört bin yılda en ufak değişiklik göstermedi. O zamandan beri bu türde bir değişiklik olmadıysa neden onun dini de olmasın? Hiçbir a priori zor görünmüyor. Dünyadaki başka hiçbir topluluk bu kadar değişmeyen ve değişmez olarak görülmez ve göçler ve ırk karışımları başka yerlerde gerçekleşir. Hıristiyanlık, yılanlara tapınmayı Roma dünyasının sınırlarından silip süpürdü ve Müslümanlık da aynısını Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaptı. Hiçbir etki henüz Gold Coast'a nüfuz etmiş değil ve orada, görünüşe göre zenciler, dünyanın geri kalanının ilerlemesine rağmen, eski inançlarını ve eski duygularını hızla koruyor. Bu korkunç bir durum olabilir ancak şu anda bildiğimiz kadarıyla bu, insan inançlarının en eskisidir ve en azından günümüzde Dahomey'den başka herhangi bir yerden daha sorunsuz biçimde uygulanmaktadır (Fergusson, 1847).

2. Bu tapınmayı gerçekleştirenlerin atalarının yılan olduğuna inanması durumu yaygındır. Tanrıların soyundan oldukları için kendilerine Yılanlar denildi ve böyle adlandırıldılar. Bryant, bütün insanların yılan adına sahip olduğunu ve kendilerini Yılan soyundan saydıklarını söylüyor. Örneğin; Etiyopyalılar, Elyopyalılar, Avrupalılar, Oropyalılar, Asopyalılar, İnopyalılar ve Ophionyalılar isimlerini Yılan Tanrı Ops'tan almıştır (Bryant, 1774: 481). Bunların tamamının köken adı Ophities'di. "Frigya ve Hellespont'ta (Ophiteler) çok önceden koloniler gönderdikleri yerde, yılan soyundan gelen ve yılanlarla bir akrabalık ve aralarında iletişim oldukları söylenen bir halk vardı.²⁵ Eski adı Ophiuse olan Rodos'ta; Kiklad adalarından biri olan Tenos'ta; Kıbrıs'taki eski Ophiusa ve Ophiodes'te; Girit'te ve Seriphus adasında, Yılan kabileleri ya da bir masal tabiriyle, Yılan sürüleri olduğu anlatılır. Bu kabilelerin halkların kişilikleri, tanrıdan türediği üzere adlarında kaybolmuştur. Bu gerçek, yılanların iki bacağı olduğu Baf'taki sürüyle ilgili geleneklerden çıkarılabilir (Bryant, 1774: 482). Benzer biçimde bugün Hindistan'ın kuzeydoğu sınırında çok sayıda Naga kabilesi vardır ki bu ismin anlamı, kelimenin tam anlamıyla *Yılanlardır*. Bu adlarını, şüphesiz, Kızılderililerin totemlerinden aldıkları gibi Yılan-Tanrı'dan almışlardır.

Nag adı, genelde Hindular arasında adı geçen bir aile ya da soydan geçmiştir. Albay Meadows Taylor, "Brahminlerden Sudralar ve Mlêchhaların

²⁵ Bk. (Bryant, 1774). Craces Pergamenus, Hellespont'ta, Praiun yakınlarında Ophiogenes adı verilen bir insan ırkıdır.

en alt sınıflarına kadar tüm Hindu sınıflarında hem erkekler hem kadınlar için kullanıldığını” söyler (Fergusson, 1847).²⁶ Atinalılar saygıdeğer Serpentina’yı ki, krallarından biri olan Egeus, Yılan soyundan geliyordu ve ülkelerinin ilk kralı olma onurunu, muhtemelen Yılan soyundan değil de anne soyundan olduğu için ya bir ejderhaya yarı yılan olan Cecrops’a atadılar. Sparta’nın yılanlarla dolup taşıdığı söylenir ve aynı şey İtalya’da bulunan bir Sparta kolonisi olan Amyclae için de söylenir. Bu geleneğin anlamı her iki durumda da sakinlerin Hindistan’da Nagalar ve Amerika’da Yılanlar olarak adlandırılacak şey olmasıdır.²⁷ Habeş kralları, kraliyet soyunun atası olarak yılanı krallar listesinde ilk sıraya yerleştirdiler. Yılanı tapınmanın (diğer pek çok durumda olduğu gibi) güneşe tapınmayla bir tutulduğu Peru’da, Pantheon’daki başlıca Tanrı’nın karısı -dişi Yılan ya dişi Güneş- ilk doğumda Güneş-Yılan doğurdu ve onlar insanlığın ilk ebeveynleri oldular. Böylece Karayipler -daha önce bahsettiğimiz- ırklarının ilkinin bir nehir tanrısından, bir Warru kadınının oğlu olan yarı yılan olduğunu anlatırlar. Annesinin erkek kardeşleri tarafından öldürülüp parçalandıktan sonra, parçalar bir yaprak yığınının altında toplandığında, Karayip ulusunun atası olan kudretli bir savaşıya dönüşmüştür (Brett, 1868: 390-393).

Kaşmir efsanesi bu inançları biraz yansıtmıyor. Bize, Elsie Venner’in hikayesinde işlenen, insan vücudundaki yılan doğasının uygun bir insan doğası tarafından değiştirildiği öğretiyi anımsatan bir öğreti gösteriyorlar. Örneğin, Sakya Mun’un atası, bir yılan-kralın kızına âşık olur ve onunla evlenir. İnsan vücudunu kaybetmemişti ancak ara sıra boynundan dokuz başlı bir yılan fırlardı. Kocası, ortaya çıktığında onu bir kez vurduktan sonra sonsuza kadar insan olarak kaldı. Bu efsanelerden bir diğeri, bir yılan kralın (Naga Rajah) “bedenini terk ettiğini”, din değiştirdiğini ve kiliseler inşa ettiğini temsil eder ve hayatının birkaç yılını bir gölde geçiren günahkâr bir Brahman Naga’ya dönüşmesini anlatır.

Bu da egemen olduğu yerde yılanın ilk baba ve insanların ilk öğretmeni olduğuna inanılmasının doğal bir sonucudur. Buna göre Azteklere yasalar, tarımcılık ve din ilkeleri hakkında bilgi verenin “tüylü yılan” olduğunu ve Yunanistan’a evliliği getirenin ve halka kanunları ve yaşam sanatlarını öğ-

²⁶ Ek olarak, Nag’ın gotranın adı olduğunu bu ifadesinden çıkarırız.

²⁷ Açıklayacağımız bu ve benzeri gerçekler ışığında ne kadar çok fablın anlaşılır hale geldiği dikkat çekicidir. Örneğin, Bay Fergusson tarafından bu ışıkta yorumlanan Cadmus vakasını ele alalım: Cadmus, adamlarını yiyip dişlerini eken ejderhayla savaştı ve onu öldürdü. Kendine askerler yetiştirdi. Hint dilinde Naga Rajah’ı öldürdü. Thebes’in (Yılan Kralı) ve onlardan Sepoy-larını yaptı.

retenin de Cecrops adlı (yarı) yılan olduğunu görüyoruz. Şimdi ulaştığımız sonuçlara göz atalım: Yılan, dünyanın birçok yerinde, çeşitli insan ırkları tarafından bir tanrı olarak görülür ve ona tapınılır. Yılanı tapınma çok eski çağlardan gelmektedir. Yılanı tapanlar, çoğu zaman kendilerinin yılan soyundan geldiklerine ve atalarının yılan olduklarına inanırlar. Yılanı tapanlar, çoğu zaman tanrının adını yılanlardan aldıklarına inanırlar. Yılanın, kült sahibi kabileler arasında birçok durumda bir sembol olarak kullanıldığını görürüz. Örneğin, Mısır'da kutsal yılan Thermuthis sık sık kullanılır.

Bryant, “Yerlilerin bize bundan bir kraliyet tacı yaptıklarını ve Isis heykellerini bununla süslediklerini” ve Diodorus Siculus’tan da Mısır krallarının yuvarlak bir topla biten şapkalar taktıklarını ve tamamının engerek yılanı figürleriyle donandığını, rahiplerin de başlıklarında da aynı şekilde yılan tasvirlerini bulunduğunu söylüyor. Bir Spartalı olan Menelaus -Sparta’nın Ophite olduğunu gördük- kalkanının üzerinde bir arma yerine bir yılanı sahip olarak temsil edilir. Yılan tanrının adlarından biri Pitan’dı ve bu nedenle Pitanatae, Serpentigenae veya Ophit’e eşdeğeri.

Bazı Yunanlılar’da Pitanes adlı bir tugay veya bir piyade birliği vardı ve -şüphesiz sancakları pitan ve yılanları olduğu için- askerler Pitanatae olarak adlandırılmıştı. Buna benzer olarak, diğer milletler arasında Draconarii adlı askerler vardı. Karşı karşıya gelinen ülkelerde askeri standardın, orada tapınılan tanrının bir amblemi olduğuna inanıyorum (Bryant, 1774: 488).²⁸

Bu tanrının kendine tapanların madeni paralarında da yer edinmesi beklenir ve üzerinde yılan olan eski madeni paraların sayısı oldukça fazladır. İsmi belli olmayan kasabaların erken Mısır sikkelerinde ve Afrika sikkelerinde görünür: Lucania’daki Heraclea’nın erken dönem sikkelerinde (tümü M.Ö. tarihli); Trakya’daki Perinthus; Thessalia’daki Homolium; Epir’deki Cassope; Epirus’ta Buthrotum ve Coreyra; Paphlagonia’daki Amastris’in; Mysia’da Kyzikos ve Bergama; Troas’da Dardanos; bir Karya adası olan Kos’un ve Lidya’da Magnesia, Nacrsaa ve Thyatira.

At

At, göklerde Pegasus olarak bilinir ve birçok şehrin madeni paralarında bulunur. İspanya ve Galya’nın çeşitli şehirlerinin madeni paralarında; Umbria’daki Fanum’un; Samnium’da Beneventum; Campania’daki Nuceria, Arpi

²⁸ Bryant, bir dipnotta yılanın birçok ülkenin nişanları arasında olduğu söyleyerek Sidon’dan alıntı yapıyor. “Dokuma yılan her iki hat boyunca çalışır.” Hindistan’da Ravasa Indrajit’in bayrağı altında bir yilandı.

ve Luceria; Apulia'da Salapia; Lucania'da Grumentum; Apulia'da Turyum; Sicilya'da Etna, Camarina, Gelas ve Panormus; Syracuse'de Melita (Malta); Tnurica'da Panticapaeum; Trakya'da Cipsela, Maronea, Egospotamus ve Cardia; Makedonya'da Amphipolis, Bottiaea ve Selanik. Genel olarak Thessalia ev Thessaly'deki Atrax, Crannon, Demetria, Eletea, Gyrtion, Larissa, Pelinna, Phalanna, Phareadon, Pherae, Perraebia, Ctemene, Scotussa; Thesselia'da Tricca; Acarnia'daki Alyzia; Locri'de Locri-Opuntii; Procis'te Phocis; Tanagra'da Baeotia; Arcadia'da Pheneus; Mysia'da Gargara ve Parius; Troas'da Alexandria; Aeolians'ta Cyme; İyonya'da Colophon ve Magnezya; Karya'da Mylasa; Pisidya'da Tarmessus; Sicilya'da Antionch ve Adana; Lidya'da Aninesos; Frigya'da Epiktetos; Seleucia'da Larissa; Cyreneica'da Cyrene; Calabira'da Tarentum ve daha fazlası diye ekliyor Bay Sim. Bu madeni paraların tümü milattan öncesine aittir.

Bu onurlandırılan at bir tanrı mıydı? Bay Ferguson'un kitabındaki fotoğraflarda onun yılanı tapan Budistler arasında bir tanrı olduğuna dair bazı kanıtlara ulaşıyoruz. "At" ilk olarak şekil 1'deki Levha XXXV'te geçmektedir. Bay Fergusson bunun üzerine şöyle der: Bu kısımdaki önemli unsur, töreni yöneten ve tüm bakışların kendisine çevrildiği, zengin biçimde giyinmiş Kutsal At'tır. Onun arkasında, görünüşe göre atın onuruna Devlet sembolü taşıyan arabada bir şef bulunur. Daha sonra altıncı görselde Siddhârtha ile ortaya çıkar. Ancak bu durumda tapınmanın tamamı prene verilmiş gibi görünür. LXXX ve LXXXI görsellerinde tekrar oluşur ve Bay Fergusson gözlemler hakkında şunları söyler:

Bu levhanın 2. ve 3. Figürü (LXXX) ve levha LXXXI'nin 3. Figürü amblemler yerine genellikle iki madalyon görünür. Buda'nın oturmuş, bağdaş kurmuş ve etrafı dinleyici ve hayranlarıyla dolu olduğu üst kısım alttaki Ata tapınmayı temsil eder. Sık sık belirtmekte fayda görürüz ki At, Amravati'deki heykellerde önemli rol oynar. Bir zamanlar Sanchi'de onurlandırılmış olarak temsil edilir ancak bu ibadet biçimi burada birkaç kez görülür. Buna rağmen üç Dago-ba'daki kadar belirgin değildir (Dördüncünün olduğu tahmin edilmektedir). Böyle bir konumda atın öne çıkmasından ne çıkarmamız gerektiğini söylemek kolay değildir. İskit ülkesinden gelen göçmenlerin getirdiği bir şey mi? Güneşin Atı mı yoksa Poseidon mu? Tibet masallarındaki Avalokiesvara mı? Doğu mitolojine benden daha hâkim olan birileri bunlara cevap vermelidir. Şu anda, Mahâbbâraya'da ve Hindistan'ın tüm efsanevi tarihinde kurban edilen Atın veya Aswamedha'nın ne kadar önemli bir rol oynadığını

söylemek yeterli olacaktır. Daha ilginç olanı ise, Ata tapınmanın Hindistan'ın ücra yerlerinde hâlâ devam ediyor gibi görünmesidir. En azından Nagrope'de bir misyoner olan Bay Hislop'un, Sir R. Temple tarafından editörlüğünü yaptığı, yakın tarihli çalışmasında, Bay Hislop, Gondlar dinini şu kelimelerle anlatır: Hepsi tapınmalarında at figürlerini tanıtır. Başka örnekler aranırsa, şüphesiz bulunacaktır. Ancak bu konu henüz yeni ve çalışılmamıştır.

Bay Fergusson, eğer Bay Hislop'un kitabına daha fazla bakmış olsaydı, Ata tapınmanın çıkarımlara ya da varsayımlara bırakılmadığını görürdü. 51. Sayfada bulunan bir dipnotta Sir R. Temple şöyle der: "Tanrı Koda Pen'e veya At-tanrısına bazen Gondlar tarafından tapılır ve bazen bu hayvanın kutsal tasvirleri görülür." Yani artık Hindistan'da bir at-tanrımız mevcuttur. Gondlar dışında acaba hangi kabileler ona taptı? At, yine Bay Fergusson'un levhalarında karşımıza çıkar. Levha XEV, şekil 4'te, havada, tekerleğin (bir Budist idolü) yanında denk bir saygı nesnesi olarak ve hemen üzerindeki tekerleğin özel tapınma nesnesi olan bir heykel parçası üzerinde tanıtılır. Levha xevi-şekil 3'te, temsilin kahramanı, Devlet çatısı üzerinde taşınan portaldan çıkar. Aynı konu başka bir levhada -xcviii- tekrarlanır. Şekil 2'de Bay Fergusson'un görüşü; kabartmaların, Amravati'deki At'ın tam olarak bir tapınma nesnesi değilse bile saygı duyulan bir nesne olduğunu ve bu saygının, At'a tapınmanın Sivitler'in Boğa Naudi'ye tapınmasıyla eş değer olduğu yönündedir. Şimdi, başka yerlerde bu tapınmayla ilgili neler olduğuna göz atalım. Bay Bryant, bizlere pek çok gerçek sunar. Metis ve Hippa üzerine yazdığı denemesinde, Metis'i Amonyalıların en eski tanrılarından biri olarak tanımladıktan sonra, Metis, yılanlarla çevrili güzel bir kadın çehresinin simgesi altında temsil edilir ve şöyle devam eder:

Hippa benzer antik çağın başka bir tanrıçasıydı ve o da aynı derecede eskimişti. Bununla birlikte orijinal karakterini ve bölümünü keşfedebileceğimiz Orphic dizelerinde onun izleri hâlâ bulunabilir. Orada Dionysius'un hemşiresi olarak temsil edilir ve görünen o ki Frigya dağlarında ve Lidyalılar'ın Tmolus'ta taptığı Kibele ile aynı kişidir. Dünyanın Ruhu olduğu ve Dionysius'u kabul edip besleyen kişinin Yahudi olmayan dünyanın baş tanrısı olduğu ve sonunda farklı tanrılar olarak görülmeye başlanan çeşitli unvanlar altında anıldığı söylenir. Bu ikincil tanrıların çoğu Hippius ve Hippia unvanlarına sahipti ve tapınaklarında kadın görevlileri olduğu için bunlar da Hippai adını taşıyordu. Hippa ve Hippius terimlerinin kökeni ise

ayrı bir araştırma konusudur. Ancak şu kesindir ki, Yunanlılar bunlardan hep Atlar olarak bahsettiler (Bryant, 1774).

Ares Hippiydi, Poseidon bir deniz tanrısı olmasına rağmen Atine’da üstünlük için Athena’yla yaptığı yarışmada topraktan bir at yetiştirmesinden dolayı böyle anılmıştı. Ancak Athena da Demeter ve Hera gibi Hippi’ydi. Demeter, Hippa tarzında Yunanlılarda daha üstün olarak temsil edilmiş (Pausanias, 1583: 1, 8, 4, 25), Hippa Poseidon ise benzer biçimde bir at olarak temsil edilmişti. Bu şekilde tanrıça ile arasında yakın bir bağ olduğuna inanıldılar (Ovidius, 1845: 344). Su perisi -Ocyroe- ve Satürn’ün at şeklindeki Teselya dağlarının üzerinden kişneyerek takip ettiği Philyra da bir kısrağa dönüştü (Bryant, 1774: 141). Eskilerin kendi mitolojileri hakkında hiçbir şey bilmediklerini düşünen ve en büyük keşfi, herhangi bir yerde bulunabilecek her mitolojik gerçeğin, Nuh, gemi ya da tufanla ilgili olduğu olan Bryant, Yunanlıların Hippa ve Hippius’un atla bir ilgisi olduğunu düşünmekte yanıldıklarını düşünüyor. Bu tanrıların Mısır’dan geldiklerini ve güneşle, Osiris’le ve nihayetinde gemiyle bir ilgisi olduklarını söylüyor (Bryant, 1774: 408).²⁹ Bununla birlikte bize, atın (tanrı olarak göreceğimiz öküz ve kartal gibi) Mısır’da böceklerden boğalara kadar hemen her hayvana tapınılan kutsal bir sembol olduğunu ve dolayısıyla Mısırlıların ve eğer varsa Yunanlıların da aynı hatayı yaptıklarını söyler. Hata olsun ya da olmasın, onu takip eden inancın gerçekliği söz konusu değildir. At-tanrıların ve kısrağ-tanrıçaların kendi tapınakları ve düzenli yapılan ibadetleri vardı. Ayrıca yalnızca tanrılar ve tanrıçalar değil mekânlar ve muhtemelen insan kabileleri de attan seçildi. Samaria’da Hippici Montes vardı; Likya’da *Ιππων κωμη*; Libya’da *Ιππων ακρα*; Mısır’da *Ιππων σρος* ve Mısır, Sicilya ve Arabistan’da bir kasaba olan Hippos Felix. At adı, Hipporun, Hippuris, Hippiana, Hipponesus, Hippocrene ve diğer yerlerde sık sık geçer ve aslında at adları yalnızca o kadar sık görülür ki: - Bay Gladstone tarafından tespit edilmiştir- Nagalar ve Ofitler gibi Yunanistan’da ve Yunanistan’a komşu atlı kabileler bulunurdu. On iki Atina kabilesinden biri, kısrağlar tarafından beslenen ve onların adını taşıyan, ataları Hippothoon olan Hippothoonstis’ti. Eolus ve ailesi Hippotades’ti ve Oeneis kabilesindeki bir köy Hippotamada idi. Yukarı Aethiopia’da Hipporaea adında bir kabile vardı ve Hippopodes, İskit’in at ayakları olan bir halkıydı. Karia’da bir Hipponesos şehri ve Lidya’da da aynı isimli bir şehir vardı. Afrika’daki iki Hippo kasabası ve Mora Yarımadası’nda Hippola adında bir kasaba vardı. Ayrıca İspanya’da şimdiki adı Monte Leone olan Bruttii kasabası bulunurdu.

²⁹ Totemin Güneş’le özdeşleştirilmesini anlamalıyız.

At, Dionysius Hippus'a tapınılan ev ayrıca Diomedes'in insan etiyile beslenen atlarının bulunduğu Trakya'nın dört şehrinin madeni paralarında görülür. Bu, at kabilelerdeki insanların yamyam olduğunu da gösterebilir. Bryant, bu atların tanrının rahipleri olduğu söylüyor ve onun teorisine göre bu atlar erkektir. Ayrıca Apulia'nın karşısındaki adalarda tanrıya tapıldığını ve Apulia'daki dört şehir sikkelerinde ve buna göre anakarada da bir at tanrı olduğunu varsayabileceğimizi söyler. Üzerinde at olan on dört kasabanın madeni paralarında Teselya'ya -equorum altriz- döndüğümüzde, yarı insan yarı at olan Centaurların -şü phesiz hayvan tanrılarında sonra at olarak anılan insanlar- ülkesindeyiz. Hippodamia'nın evliliğinde çıkan bir tartışmada Lapithae ile meydana gelen savaşları fabllarda ünlüdür. Centaurların en ünlüsü olan Chiron, karısı Rhea'dan kaçmak için kendisini bir ata dönüştüren Satürn'ün oğlu olarak ünlüydü. Bunlar, at-tanrı ve en eski atropomorfik tanrılar arasındaki yakın ilişkilerdir. O, bitkilerin kullanımında, şifalı otların incelenmesinde ve büyük yılan Esculapius'un öğrencisi olduğu ince sanatlarda insanlığın eğiten kişiydi. Sonunda Jüpiter, Yay adı altında bir takımyıldız yaptı. Pausanias (1583: 272), Phigalyalıların taptığı Demeter'in at başlı bir kadın olarak temsil edildiğini söyler. Üç kez yaşamış eski İtalyan tanrısı olan Marus Balus, yüzü insan yüzü ve arkası at olan Janus gibi ikiyüzlüdür (Ellian'dan aktaran Bryant, 1774: 409) ve Hippa Triceps cilt II, levha XIII'te tasvir edilmiştir. Bryant'ın çalışmasında Perslerin yılan gibi Zohak'ını ve üç başlı Naga'yı gerçek anlamda temsil eden üç başlı bir dişi at tanrısı vardır. Pagasus, Medusa'nın kanından olan ve doğar doğmaz cennete uçan kanatlı bir attır. O, ilham perilerinin gözdesiydi ve yeryüzünde çeşitli kahramanlıkları oldu ve sonunda takımyıldızlar arasına yerleştirildi. O, Korin'in özel nişanıydı ve Syracuse ve Corcyra'nın en eski sikkelerinde lanetlendi (Ezeikel, 1664: 274).

Birinci yüzyıla ait bir Galya sikkesinde insan başlı bir at görülmektedir. Homer'de Agni, Indra ve Soma'nın sıradan kanatlı atları ve Odin'in sekiz ayaklı atları olmak üzere göksel atlar vardır. Agni'nin kendisinin at olup olmadığı konusu ise tartışmalıdır.³⁰ Max Müller'in *Rigveda Sunhita* adlı eserinde okuyucu, seçkin profesörün, Bay Boethlingk ve Roth'la, bu araştırmacıların Sözlüklerinde söyledikleri belirli Vedik parçalar üzerinde tartıştığını görecektir: Kendisi (Agni) kırmızı bir at gibi görünür. Tartışmanın ayrıntısına girmeye gerek yoktur ancak okuyucu, bir Agni Hippus'un bir Hippus Posei-

³⁰ O bir at olsun ya da olmasın, kesin olarak söyleyebiliriz ki o bir keçiydi. Diğer insan-tanrılar gibi o da her ne ise, onu alıp götürülen kabilenin totemiyle özdeşleştirildi.

don'dan daha fazla mucize yaratmaması gerektiğini kabul etmiş olabilir (1869:15).³¹ O halde, antik çağlarda, Hindistan, Mısır, Yunanistan ve diğer birçok çevrede bir tanrı olduğu sonucuna varırız ki Olimpos'taki tanrıların çoğu ortaya çıkmadan önce, birçok insan kabilesinin sembolü haline gelmiştir ve onun adını taşıyan çok sayıda kabile olduğu da kesin olarak bilinmektedir.

Boğa

Göklerdeki boğa figürleri ve boğalar, bizonlar, minyatürler ve bunların madeni paralar üzerindeki parçaları, tanımlanamayacak kadar çoktur. *Nu-mismata Spanhem*'de birkaçı figür edilmiş olarak bulunmaktadır. Boğa ve inek iyi bilinen kutsal hayvanlar olduğu için onlara kısaca değinebiliriz: “Yaşayan hayvan birçok yerde kutsal kabul edildi ve bir tanrı olarak göklere çıkarıldı. Bunun bir örneği, kutsal boğa olan Apis'e tapındıkları Memphis'teydi. Bir diğeri ise Mnevis boğasına eşit saygı gösterdikleri Heliopolis'te bulunmaktadır. Mo-memphis, Aphroditopolis ve Chuse'de de benzer gelenekler gözlemlenmiştir ancak bu yerlerde tapınma nesnesi bir boğa değil bir düve veya inektir.” (Bryant, 1774: 415). Hayvanlara ayrıca semboller altında ya da resimlerle temsil ettiği şekilde tapınılırdı. Bizzat Harun'un onayıyla putperest olan Yahudiler'de bu durumun örneklerini görürüz. Harun için yapılan bir savunmada, bu görüntünün Apis veya Osiris'ten değil öküz yüzlü Kerubim'den alındığı görülür!³² Putperestlik muhtemelen hiçbir zaman tamamen önlenemedi. İki buzağı yapan ve birini Beytel, diğeri Dan'da kuran Yeroboam yönetiminde yenilendi. Önceki örnekte olduğu gibi bu durumda da buzağı, insanları Mısır topraklarından çıkararak tanrı olarak kabul edilmişti! Yeroboam'ın buzağılarından Hoşea için Septuagint ve Yeroboam'ın altından iki düve yaptığını ve onlara iki tapınak adadığını söyleyen Josephus tarafından, genç kuzen olarak bahsedilir. Bull Nandi, günümüzde, Hindistan'da bir yarı tanrıdır ve Sivitliler tarafından tapılırken, tüm Hindular tarafından inek dini olarak kabul edilir. Elbette Bryant'ın sisteminde boğa Nuh, Apis'in yanındaki hilal ise Gemi'dir. Bay Max Müller'in ilk sisteminde ineklerin ne olduğunu da herkes bilir.

³¹ *Padma Purana*'da at şeklindeki bir Krishna, “dünyalar” yandığında vedaları kurtaran olarak temsil edilir (Muir, 1873: 28) ve *Vishnu Purana*'da Vagins (atlar) adı verilen bir at kabilesine öğretici olarak Güneş-atını görürüz (Muir, 1873: 51-52). At, adını Brahmanik bir gotraya verir. Güneş (Aditya), *Satapatha Brahmana*'da bir at olarak yeniden görülür. Burada at, Yama ve Trita ile özdeşleştirilir. Hiç şüphesiz, eski Hint edebiyatına yapılan bu kısmi katkılar, at soyundan insanlar tarafından yapılmıştır.

³² Sonraki Yahudiler, Efraim kabilesinin sembolünün bir öküz olduğunu söyler.

İnancın hayal gücü, yılan ve at örneklerinde olduğu gibi, insan bedenleri olan boğalar, boğa bedenli insanlar, iki başlı boğalar vb. çeşitli manevi sığır varlıklarını var etti. Bunlardan bazıları Bryant'ın *Ancient Mythology* adlı eserinde XVI. levhada figür edilmiş olarak bulunmaktadır. Burada en belirgin figür, her iki avcunda bir koni sunan bir adam tarafından ibadet edilen, iki boğa kafalı bir insan vücuduna sahip olan Asur Linga'sıdır. Elbette boğa, kendisine tapanlarla anne-baba ilişkisi içerisindeydi. Bryant bize Apis'in kötü bir baba olduğunu ve Apis'in çeşitli yer adlarında kullanıldığını söylüyor. Mnevis ya da Mnesis, şehri Minos ve sembolü Minotaur olan Minos ve yabancı topluluktan adamlar yetiştiren ilk kanun koruyucu Kral Menes ile özdeşleştirilir. Cecrops, Pelasgic Nagalar için neyse Boğa kabileleri için de oydu. Yine Bryant tarafından Rhea ve Demeter ile özdeşleştirilen bir Apia vardı. Sanchoniatho'ya göre Astarte'nin bir boğa başı olduğunu gördük ve Diana'ya Scuthae tarafından Tauropolus ve Taurione adı altında tapılırdı. Orphic'in parçalarında Dionysius, bir boğa suratına sahip ve aynı zamanda bir boğa olarak temsil edilir. Argos'ta bir boğanın yavrusu olan βογγενης'ti. Ταυρογενής ise Orphic ilahilerdeki lakaplardan biridir. Poseidon ve Oceanus, Hippius kadar Taureus'du. Boğa suratlı insanlara, boğanın bir tanrı olduğu Hindistan efsanelerinde sık sık rastlanır. Japonya'da ise cennetin öküz başlı prensi olan Goso Tennoo adlı bir tanrı vardır (Kaempfer'den akt. Bryant, 1774: 418).

Eustathius'a göre Tauric Chersonesus halkı bir Boğa olan Taurus'tan seçildi. Yer adları ve halklar da aynı şekilde seçilirdi. Şu dağ adları da Taurus'tan gelmez: Taurus, Taurania, Taurica, Taurinium, Taurcum, Taurent, Tauropolis, Tauropolium, Taurominium, Taurantes, Tauri, Taurini ve Taurisci. Farklı dillerdeki isimleri etimolojik olarak analiz ederek, başka yerlere ve insanlara isimler verilirken tanrı adlarından ne kadar faydalandığını tespit etmemiz mümkün değildir. Göklerde ve çok sayıda madeni paranın üzerinde tasvir edilen ve bir tanrı olarak tapınılan ve ona tapanlar tarafından baba ve ilk kanun koyucu olarak kabul edilen, çok sayıda insan kabilesine adını veren ayrıca sanki şefi olduğu bir sistemi ve zaman içinde yerinden ettikleri bir sistemi denetliyormuş gibi ondan unvanlar alan ya da onun formu olan eski tanrı ve tanrıçalarla yakın ilişkiler içinde olduğunu keşfettik. Dolayısıyla onun durumu, daha önce ele alınan iki hayvan tanrınıninkine benzemektedir.

Aslan

Aslan, Leo olarak göklerde bulunur ve birçok şehrin antik sikkelerinde figür olarak kullanılır. Örneğin Hispania ve Gallia sikkelerinde; Marrucini'de Teate; Campania'da Capua; Apulia'da Arpi; Apulia'da Venusia; Laconia'da-

ki Paestum; Laconia'da Heraclea ve Velia; Bruttium'da Rhegium; Sicilya'da Lontini, Panormus, Syracuse ve Messana; Chersonesus Taurica; Panticapeum; Moesia Infer'de Tomis; Trakya'da Abdera, Perthus, Cardia, Lysimachia ve Chersonesus; Thasos; Makedonya'da Amfipolis; Genel olarak Teselya; Epir'de Kerkira; Acarnania'da Heraclea; Achaia'da Korint; Girit'te Gortyna; Bitinya'da Adrianotera vel Hadrianothera; Bitinya'da Metroum; Mysia'da Germe; İyonya'da Magnesia ve Miletos; İyonya'da Smyrna; Lidya'da Acrasus, Apollonia, Attalia, Blaundos, Goordâs-Julia, Hyrcania, Magnesia, Philadelphia, Saetteni, Sardes, Silundus, Temenothyrae, Thyatira, on üç kasaba; Phrygia'daki Acmenia, Cadi, Cybira, Peltae, Sala ve Sinaos kasabaları; Galatya'da Pessinus; Cyreneica'da Cyrene; Libya cinsinde. Sikkelerin tümü milattan öncesine aittir (Evans, 1832: 180). Bu şekilde onurlandırılan aslan bir tanrı mıydı? Öyleydi ancak tapınması çok eski dönemlerde gerçekleşmiş olmalı çünkü tarihsel dönemde bunun kesin olarak kanıtlanmış sadece bir örneğine rastlarız: Elian ve Porphyry, Mısır'da, aynı adı taşıyan bir bölgenin başkenti olan Leontopolis'te, yer tanrısı olarak, oraya tapıldığını söyler (Bryant, 1767: 128). Bununla birlikte, tarih öncesi dönemde aslana genel olarak tapınıldığına ve insan kabilelerine onun adının verildiğine dair önemli bilgilerimiz mevcuttur. Yılan, ata ve boğaya tapınmayla bağlantılı olarak insan ve hayvan biçimlerinin bileşimlerine aşına hale geldik; insan başlı yılan gövdesi, bir veya daha fazla at başlı dişi insan formu Minor gibi. Eğer aslan bir tanrı olsaydı, aynı zihinsel süreçlerle benzer bileşiklere girmesi dışında yapılmalıydı. Ona bir tanrı olarak tek bir yerde sahip olduğumuza ve göklerde ve sayısız madeni paranın üzerinde olduğuna ve birçok kabilenin sembolü olarak aşına olduğumuza göre, tapınılan, hürmet edilen veya korkulan veya onunla insan ve aslan formlarının böyle bir bileşimini bulmalı mıyız? İnsanların hayal gücü üzerinde dikkate değer bir etkiye sahip olduğundan, bu bileşiğin diğerlerine benzer bir kökene sahip olduğu sonucuna varmak mantıksız olmayacaktır. Şimdi Sfenks'te böyle bir bileşiğin olduğunu biliyoruz. Bu nedenle bu, aslan kültürüne biraz ışık tutabilir.³³ Mısır hiyerogliflerinde, sfenksin *Neb* ya da Lord ve *Akar* ya da Zeka adını taşıdığı anlatılır ki onun biçimi insan başlı aslan gövdesidir. Giza'da bulunan Sfenks, devasa bir boyuttadır ve doğal kayadan oyulmuştur.³⁴ En azından Piramitlerle aynı çağda olduğunu düşündüğümüzde çok eski olduğunu söyleyebilir-

³³ Okuyucular, *Numismata Spanhemii*'de Sfenks üzerine uzunca bir inceleme görecektir. Burada Sfenks birkaç madeni para üzerinde de tasvir edilmiştir. Madeni paralarda yaygın olduğunu söylemeye gerek yoktur.

³⁴ 52 metre uzunlukta ve 17 metre genişliktedir.

riz. Bu sfenksin göğsünde 1816 yılında III. Thomas ve II. Ramses tarafından adanan üç hiyeroglif tablettten oluşan küçük bir şapel bulundu. Söylendiğine göre bu sfenkse Haremukhu, yani ufuktaki güneş olarak tapıyorlardı.³⁵ Ön cepheyi oluşturan dördüncü tabletin ortasında bir kapı ve üzerinde oturan iki aslan yer alıyordu. Kaldırımında küçük bir aslan ve onun ön ayaklarının arasında, Romalılar zamanında kendisine sunulan kurbanlar için bir sunak vardı. 1852’de sfenksin güneyinde, dördüncü hanedan döneminde kaymaktaşı ve granitten yapılmış büyük bloklardan inşa edilmiş ve büyük olasılıkla öncesine benzeyen, ibadet edilmek için yapılmış başka bir tapınak keşfedildi. Memphis ve Tanis gibi Mısır’ın başka yerlerinde de çok sayıda sfenks bulundu. Daha sonra bulunan Hz. İsa’nın hanedanına atanır. Sfenksler Asur ve Babil’de bulunmuştur ve Fenike sanat eserlerindeki gibi olağanüstü değildir. Bay Lavard, Nimroud Höyüğü’nden “bazalta kabaca oyulmuş, üstte bulunan yapıdan düşmüş ve yüzyıllardır atmosfere maruz kalmış gibi görünen çömelmiş bir aslan” kazdığından bahseder; ayrıca bir çift devasa kanatlı boğa ve başları gitmiş bir çift küçük kanatlı aslan, insan başlı aslanlar ve tabii ki aslan başlı insan figürleri bulmuştur (Lavard, 1856: 463).

Mısır sfenksinin yüzü hariç tüm vücudu aslana benziyordu ve bu ilk hali gibi görünmektedir; kanatlı sfenksler ise daha sonradır ve bunların Babil ya da Asurlulardan geldiği sanılmaktadır. Yunan sfenksleri, ilkel tipten daha da uzaktı; hepsi kanatlıydı ve yapılarında insan ve aslan dışında başka unsurlar da vardı. Muhtemelen köken olarak Mısırlılarla ilgileri yoktu. Efsaneye göre, Hesiod’da (Theog. 326) ortaya çıkan Theban sfenksinin bir aslan gövdesi, dişi kafası, kuş kanatları ve yılan kuyruğu vardı ki bunun Nagalardan (yılanlar) oluşan bileşik bir yerel kabile için uygun bir amblem olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca aslanların yanı sıra kartallar veya güvercinler de olduğunu söylüyorlar. O doğaüstü bir varlıktı, Geryon’un iki başlı köpeği Chimaera’nın veya Echidna’nın Typhon’unun soyundandı. İlk ebeveyni Chimaera’nın üçünden biri olarak bir aslan kafasına sahip olması nedeniyle, aslan doğasını yılanla birleştirmiştir; ikinci ebeveyni ise evin her iyi yanında duran bir yılanı. Aslında, her iki görüşte de Naga kadar onun da aslan kralı vardı. Çünkü Typhon bir Naga olmasına rağmen, yavruları arasında ünlü bir aslan vardı: Nemea mahallesini istila eden ve sakinlerini sürekli olarak korkuyla dolduran Nemea aslanı (annesini bilinmemektedir). Herakles’in ilk işi onu yok etmek oldu ve bir yılanın kurbanı olan birinin onuruna başlatılan Nemea

³⁵ Mısır sikkelerinde, Medici’nin Gaza’yı vurduğu Antonius Pius’unki gibi aslan şekli ve kadın yüzü asla bulunmaz.

oyunları, bir aslanın yok edilmesini anmak için tekrarlandı! Bu gelecek olanlara bir öneridir ki; Herakliae, yılanlara ve aslanlara, bu hayvanları tanrı olarak kabul eden ve onların adını taşıyan kabilelere karşıdır. Aslan isimleri yaygındı ve isim olarak kullanılmaya devam edildi. Araştırmanın sonucunda, etimolojiye dayanarak, çok sayıda kabileye adını verdiğini kanıtlayacağına inanıyoruz. Bununla birlikte, bu gerçeğe ilişkin olarak sunmamız gereken bu tür kanıtlar, bu açıklamanın ilerleyen kısımlarında daha iyi değerlendirilecektir.

Köpek

Köpek, adını üç takımyıldız verir: Büyük Köpek, Küçük Köpek ve Canicula ve ayrıca göklerin en parlakları olan Canis Sirius (Cahen Sehur) ve “köpek kuyruğu” olan Procyon ve Cunosoura. Köpek çeşitli antik sikkelerde görülür, örneğin: belirsiz Etruria sikkelerinde; Umbria’daki Pisaurum sikkelerinde; Bruttium’daki Valentia sikkelerinde; Sicilya’da Agyrium, Erix, Messana, Motya, Panormus, Segesta (çok sayıda) ve Selinus; Chersonesus Taurica’da; Thessalia’da Phalanna; Epirus’ta Celta-Aidone; Epir’de Kerkira; Cephallenia’da; Girit’te Cydonia; İyonya’da Colophon ve Phoeae. Bunlara ek olarak, tamamı milattan önceye ait olan, köpek Cerberus efsanesinin yer aldığı “Numismata Spanhemii”de ve bilgin yazarın bahsettiği Bay Evans’ın “*British Coins*”inde yer alan sikkeler bulunmaktadır:

Bu malzemeler çok dikkat çekicidir ve bir şekilde erken dönem İngiliz mitolojisiyle bağlantılı olarak kabul edilmelidir. Ancak bu eğilime tatmin edici bir açıklama getiremeyeceğimi de itiraf etmeliyim. Ön ayaklarından birini bir yılanın üzerine koyan köpeğin bu hareketi, Roma adını taşıyan Campanian işlemeleriyle yapılmış küçük pirinç sikkelerde temsil edilene çok benzer. Ancak bunların üzerinde yılan yoktur. Bu tür sikke şimdiye kadar yayınlanmamıştır ve üzerinde başkentin adı yazılı olan Cunobeline sikkelerinin üçüncü sınıfına aittir (Evans, 1832: 316).

Önümüzde bu tür gerçekler ve bunların olası önemi hakkında edinmiş olduğumuz bilgilerle, köpeğin bir tanrı olduğunu bulmak bizi şaşırtmamalıdır. Bryant, onu Ark planına dahil etmek için elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra, köpeğe tapınma inancının Cahen’in Mısır’da bir rahip veya kutsal memur için kullanılan isim olmasından kaynaklandığı şeklindeki görüşünün gerçekleri karşılamayacağını kabul etmelidir. “Ele aldığım terimin köpeklere bu kadar doğrudan atıfta bulunarak büyük ölçüde yanlış uygulandığını göstermeye çalışmış olsam da bunun bazen onları ilişkilendirmediğini ima et-

mek istemiyorum. Bu, kutsal unvanla ayırt ediliyor ve bir dereceye kadar saygı gösteriliyordu.” (Bryant, 1774: 351). Gerçekler şu şekildedir: Juvenal (1782: Satire 15) bazı yerlerde köpeklere tapıldığını belirterek “bütün kasaba köpeğe tapardı,” der. Diodorus Siculus da aynı şeyleri söyler. Plutarch, Mısır’da kutsal olduklarını söyler ancak Cambyses zamanında değil o kralın öldürdüğü Apis boğasını yiyerek kendilerine yaramazlık yaptıklarında ve Heredotos’un bize anlattığına göre, kendi zamanındadır. Köpek Mısırlılar tarafından o kadar saygı görmüştür ki bir köpek öldüğünde, köpeğin ait olduğu ailenin üyeleri her yerlerini tıraş etmiştir.

Köpeğe, Mısırlılar tarafından genel olarak tapındıkları hayvan ve bitki tanrılarına verilen bir unvan olan, Cahen ve Cohen adı verildi. (Bu Totem’e eşdeğer midir?). Canuphis veya Cnepth (Yunanlıların ve Romalıların Anuphis ve Anubis’i) gibi tanrılar, bazıları göksel Nagalarda olduğu gibi bir, iki ya da daha fazla başlı köpek figürü, boğalar ve atlar olarak temsil edilir. En son bahsi geçen hayvanlar, tıpkı köpekler gibi onların yerini alan tanrılara unvanlar verdiği için, Herkül, Hermes ve Zeus da Cahen’di. Hekate’nin köpek, at ve yabandomuzu başı olmak üzere üç başı vardı. Bu bilgiler ışığında onun köpek, at ve ayı soylarını içeren yerel bir kabilenin uzlaşmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Domuzun en azından bir Totem olarak, tanrı olduğu aktarılacaktır. Homer Cerberus’tan bahseder ve Hesiod’dan da onun elli başı olduğunu öğreniriz. Electra’nın bahçelerinde altın bir köpek ve aynı zamanda hem heykel olan hem de canlı olan ağız açık köpekler vardı. Ayrıca Vulcan’ın yarattığı altın ve gümüş köpekler, Alcinous’un evini koruyordu. Etna Dağı yakınlarındaki bir Vulcan tapınağında, iyi insanları nazikçe tehdit eden ve kötülere karşı gaddarlık yapan bir köpek türü vardır ki bu ilginçtir. Çünkü Suriye’deki yılanlar (Aristoteles tarafından verilmiştir) ve Diomedes adalarındaki kuşlarla ilgili de (Pliny tarafından verilmiştir) benzer masallar bulunmaktadır. Cephalus mitinde avından emin bir köpek ve he-defini asla kaçırmayan bir ok vardır ki buradaki köpek, Campbell’in Kelt masallarını veya Grimm ve Dasent koleksiyonlarını okuyan her okuyucu bu masalları anımsayacaktır. Bryant’ın bu itici güçler hakkında hemfikir olduğumuz bazı sözleri vardır: “Vulcan’ın küstah köpeğini okuduğumda, Erigone’nin, Orion’un, Geryon’un (iki başlı bir köpek), Orus’un, Herkül’ün, Amphilo-chus’un, Hekate’nin köpeğini okuduğumda, net olarak söylemek mümkün değildir ancak makamlarından gelen pek çok tanrının veya rahiplerinin unvanları olduğunu varsayalım.” (Bryant, 1774: 347).

Doğal olarak köpek kabileleri de vardı. Libya’daki Cunocephali’nin, Herodotus’un köpek kafalı bir insan ırkı olarak bahsettiği kişiler olduğunu var-

saymalıyız ve Bryant'ın gözlemlediği gibi, her iki durumda da köpek adının açıklamasında fiziksel özellikleri ekleyen tanrı masalları Cunodontes olarak adlandırılmıştır. Elian ve Plutarkhos, Mısır'da köpeklere gösterilen hürmete tanıklık etmenin yanı sıra, "Etiyopya halkının kralları için bir tanrıları olduğunu; çok sayıda subay ve muhafızla çevrili olarak büyük bir yerde tutulduğunu ve Plutarkhos, ondan bir dereceye kadar dinsel bir saygıyla tapınıldığını söyler." (Bryant, 1774: 329). Şüphesiz böyle bir şey duymuşlar ve yanlış anlamışlardı. Kral, tıpkı bir Naga Rajah'ın yılan olması ve bir köpek kabilesine atıfta bulunması gibi köpekti, Ağıtlar yakılan Speke'nin Orta Afrika'daki Wahuma gelenekleri hakkında anlattıkları bize, araştırmanın o mahallede Totem için köpeği olan bir kabile olduğunu ve muhtemelen hâlâ orada olduğunu bize düşündürmektedir (1863: 252-257).

Kuşu

Kuşu, Cycnus olarak göklerde görülür. Ayrıca Sicilya'daki Camarina'nın sikkelerindeki figürlerde ve Sicilya'da Leontini; Thessalia'da Argesa; İyonya'da Clazomene; Makedonya'daki Eion ve İyonya'nın diğer belirsiz şehirlerinin sikkelerinde görülür. Bay Sim, Eion'un madeni paralarının MÖ 500 tarihli olduğunu, diğer Kuşulu olanların ise muhtemelen MÖ 300 civarında olduğunu söyler. Kuşunun bir tanrı olduğuna, yani kendi tapınaklarına sahip olduğuna dair doğrudan bir kanıtımız yoktur. Ancak iki büyük tanrıdan Zeus onun şeklini ve Brahma, onun adını aldı. Bununla birlikte hatırı sayılır miktarda mit ve masal vardır. Kuşun en azından bir Totem olduğu varsayılabilir. Bryant, kartal ve akbaba Mısır'dan ve güvercin Babil'den olduğu için, bunun şüphesiz Canaan'ın işareti olduğunu söyler. Ancak bunun kanıtı çok tatmin edici görünmüyor ve bir kısmı filolojiktir. Bu yüzden biz bunu sorgulayacak yeterliliğe sahip değiliz. Bu konu hakkında ulaşılmış olduğu bir gerçek, Cycnus tarzındaki tek bir filozofun, Cicero ve Strabo'nun bahsettiği, Kuşu soyadına sahip Akademik Antiochus'u hatırlayabildiği ve Filistin'deki Ascalon'dan geldiğidir. Ancak önemli olan, bize kuşuyu o ülkede bir kabile ismi olarak vermesidir. Bay Evans, kuşunun Fenike olduğunu düşünme eğilimindedir. Eski Fenike sanat eserlerinde bu figüre rastlanır.

Ovidius tarafından üç kişinin kuşuya dönüştürüldüğü belirtilir: Matemporphosis'ten önce Aşil tarafından öldürülen Poseidon'un bir oğlu; bir sıkıntı anında intihar eden ve bir kuşuya dönüşen Apollon'un oğlu ve arkadaşı Phaethon'un ölümünden dolayı acı çeken Liguria'lı Sthenelus'un bir kuşuya dönüştürülen oğlu. Son öykünün bir diğer versiyonu ise, Lucian tarafından Eridanus'ta kayıkla gezindiği esnada şarkı söyleyen kuşları keşfetme girişimini şakayla anlatırken çoğul olarak kuşulardan söz eden bir versiyondur.

Eschylus'un Prometheus'unda Phorcys'in kuğu şeklindeki üç kızının aralarında, bir göz ve bir dişle yaşadığı, Gorgon ovalarına ulaşana kadar ilerlemeye yönlendirilir. Sokrates, hizmetkârları olarak kuğulardan bahsederken temsil edilir ve Porphyry, bunu yaparken oldukça ciddi olduğunu söyler. Apollon rahibi Calchas'a kuğu deniyordu ve Apollon ayinlerinin ilk kurumunda Asya'dan birçok kuğunun geldiği ve yedi gün boyunca Delos adasının etrafında dolaştığı söylenir. Diomedes'in ölümüne ağlayan arkadaşları, kuğuya benzeyen kuşlara dönüşerek Adriyatik'teki bazı adalara yerleştiler ve Yunanlılara yaklaşımlarındaki uysallık ve diğer tüm uluslardan uzak oldukları dehşetleri de dikkate değerdi. Son olarak kuğuların şarkı söylemesi sadece şairler tarafından değil Platon, Plutarch, Pliny ve Cicero gibi insanlar tarafından da çok iyi bilinen bir olgu olarak çok kutlandı ve konuşuldu. Melankolik halleri hiçbir zaman öldükleri an kadar tatlı olmamıştı. Bu kuşun şeklinin bir Yunan tanrısı tarafından üstlenilmesinin tek örneği Leda ya da Nemesis'tir. Kuğu kılığına giren Zeus eşini aldatmıştır. Sonuç olarak, birinden Pollux ve Helena; diğerinden Castor ve Clytaemnestra olmak üzere iki çocuğu oldu. Bryant'a göre bu tarihlerin amacı; şarkı söylemeleriyle kutlanan kuğuların çok uğrak yeri olduğu söylenen yerlere -Eridanus ve Strymon nehirleri gibi- Canaan kolonilerinin yerleştiğini göstermektir. Bryant, ilk zamanlarda, koloniler tapındıkları tanrıların adıyla ya da ülkelerinin semvolünün adıyla anılırdı, diyor. Öyle ki, kuğulardan söz edildiğinde, aslında Canaanlı yerleşimciler kastedilmiştir. Böylece eskiler, Jüpiter'in, Mısırlıların, Canaanlıların veya Surluların filanca insanı alıp götürdüğünü söylemek yerine, kartal, kuğu veya boğa kılığında böyle yaptığını söylediler: Kartal, Mısır; kuğu Canaan ise boğa Tire anlamına gelir. Böylece Phorcideler, Moritanya'nın Atlantları arasında Canaanlı yerleşimcilerdi ki onlar Delian ve Pythian kuğuları, Apollon rahipleri ve yeni tapınağın açılışında görev yapan yerleşimcilerden oluşan bir koro olan Delos'un etrafında dönen kuğulardı. Tatlı şarkılar kuşların değil, Adonis ya da Thamuz'un kaybı için, anavatanlarında kederli ağıtlar söylemekten zevk alan yerleşimcilerin malıdır. Aktarıcıdan öğrendiğimiz kadarıyla, bize söylediği tek kast Hansa'ydı. O Krita çağındaydı ve Kuğu olarak adlandırılıyordu. Hansaların yine Vishnu Purana'da Hindistan'ın dışındaki bir bölgede var olan dört kasttan veya kabileden biri olduğu söylenir (20. ve 4. ayetler). Son olarak *Linga Purana*'dan Hansa'nın bizzat Brahma'nın bir adı olduğunu ve Brahma'ya Kuğu denildiğini öğreniriz. Bazı kabileler arasında Yaratıcı olarak tanınan bu tanrının nasıl bu adla anıldığı son Purana'da ayrıntılı biçimde anlatılır. O ve Vishnu her şeyi kimin yarattığı konusunda hararetle bir tartışmaya girdiklerinde, birdenbire önlerinde "binler-

ce alev çemberiyle çevrelenmiş, küçülüp artamayan, başı, ortası veya sonu olmayan, kıyaslanamaz, parlak bir *Luiga* belirdi ki o tarif edilemez, tanımlanamaz ve her şeyin kaynağıydı. Bu ortaya çıktığında Brahma'da neler olduğunu söyle anlatıyor: Binlerce aleviyle şaşkına dönen ilahi Hari (Vishnu) bana (Brahma) dedi ki -ben de şaşkına dönmüştüm- hadi (bu) ateşin kaynaklarını yerinde inceleyelim. Eşsiz ateş sütunundan aşağı ineyeğim ve sen hızla yukarı doğru hızla ilerlemelisin. Böyle konuştuktan sonra, bildiğimiz (Vishnu) domuz şeklini aldı ve ben de hemen bir kuğu karakterine büründüm. O zamandan beri insanlar bana Hansa (Kuğu) diyor. Çünkü Hansa Viraj'dır.³⁶ Kim bana "Hansa Hansa" derse, Hansa olacak. Aşağıda, onları bin yıldır meşgul eden Linga'yı keşfetmek için yaptıkları seferlerin bir açıklaması var. Biri zirve bulamadı, diğeri yeri bulamadı. Şaşkınlıkla ikisi de "Bu nedir?" dediğinde, sonsuzlukta yüksek sesle yankılanan Linga'nın buna yanıt olarak "OM" dediği bildirildi (Muir, 1873: i. 158-498; iv. 328-329).

Hint Hansalarında bir Kuğu kabilesinin olduğu sonucuna varmak mantıklıdır: Brahma'nın bir Hansa olduğu geleneğinin kuğular dışında ortaya çıkmış olması muhtemel değildir. Yine, Diomedes'in kuşları gibi kuğu biçiminde olmalarına rağmen insan olan ada sakinleri, bizce yalnızca bir Kuğu kabilesi anlamına gelebilir. Bir kabile adı olduğu gerçeğiyle birlikte göklerde ve eski madeni paralarda kuğunun tasvir edilmesi gerçeği, kuğunun bir tanrı olduğunu ve en azından Avustralya'dan başka bir yerde bir totem olduğunu kuvvetle muhtemel kılar. Bize göre o artık bir totemdir.

Kaynakça

- Boudin, Marc (1864). *Etudes Anthropologiques*. Paris: Rue Childebert.
- Brett, William Henry (1868). *Indian Tribes of Guians, Vol.VI*. London: Bell and Daldy.
- Bryant, Jacob (1767). *Observation and Inquiries*. Cambridge: University.
- Bryant, Jacob (1774). *Ancient Mythology, Vol.1*. London: T. Payne.
- Cooper, James Fenimore (1826). *The Last of the Mohicans: A Narrative of 1757*. Paris: W. Galignani.
- Deanne, Bathurst (1830). *The Worship of the Serpent*. London: J. G. & F. Rivington.
- Evans, John (1832). *British Coins*. London.

³⁶ Viraj, Procreator'ın erkek ve dişi bölümlerinin ilk doğurduğu şey gibi görünüyor. Daha önce başka bir Vedik yazara göre Viraj'ın bir inek olduğunu görmüştük.

- Ezekiel, von Spanheim Freiherr (1664). *Numismata*. London.
- Fergusson, James (1847). *Tree and Serpent Worship*. London: India Museum.
- Gallatin, Albert (1820). *Archaeologia Americana. Chapter 2: Transactions and Collections of the American Antiquarian Society*. Massachusetts: AAS.
- Grey, George (1840). *Vocabulary of the Dialects of South-Western Australia*. London: T & W Boone.
- Grey, George (1841). *Travels in North Western and Western Australia*. London: T & W Boone.
- Grey, George (1854). *Polynesian Mythology & Ancient Traditional History of the New Zealanders*. London: John Murray.
- Juvenal (1782). *Satires*. Paris: Imp. Libraires.
- Khatib al-Tibrîzî (1851). *Mishkat al-Masabih*. al-Dihlawi [Delhi]: al-Maṭḡba al-Aḡmadi.
- Lavard, Nineveh (1856). *A Popular Account of Discoveries at Nineveh. Vol.2*. New York: Derby & Jackson.
- Long, John (1791). *Long's Voyages, Vol.1*. London: SFS.
- Muir, John (1873). *Sanskrit Texts. Chapter IV*. London: Trübner.
- Müller, Max F. (1869). *Rig-Veda-Sanhita: The Sacred Hymns of the Brahmans, Vol.1*. London: Trübner and Co.
- Ovidius (1845). *Metamorphoses 1, 6*. London: Marshall Jones Company.
- Pausanias (1583). *Tes Hellados Periegesis*. Lipsiae: ATF.
- Prescott, William Henry (1847). *A History of the Conquest of Peru, Vol.12*. New York: Harper & Brothers.
- Sanchoniatho (1720). *Phoenician History*. London: W. B. R. Wilkin.
- Speke, John Hanning (1863). *Journal of the Discovery of the Source of the Nile*. New York: Harper & Brothers.
- Valikhanov, Chokan C. (1865). *The Russians in Central Asia*. Trans. Messrs Michael. L. London: Edward Stanford.
- Williams, Thomas. (1858). *Fiji and the Fijians, Vol.1*. London: Alexander Heylin.

“COPE–Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Çevirmenin Notu: Orijinal metinde özet ve kaynakça bulunmamaktadır. Dergipark sistemine özet ve anahtar sözcükler çevirmen tarafından eklenmiştir.

Editör Notu: Makalenin orijinal hali iki parça şeklinde yayınlandığından bütünlüğün ve anlamın bozulmaması için dergi yayın kurulu kararıyla (19.02.2023) makale kelime sayısı sınırı için istisna uyguladık.

İzin: Bu makale 1869 yılında yayınlandığı için telif yasalarına tabi değildir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin çevirisi veya yayınlanmasıyla ilgili olarak çevirmenin potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Translator’s Note: *There is no abstract and bibliography in the original text. Abstract and keywords have been added to the Dergipark system by the translator.*

Editor’s Note: *Since the original version of the article was published in two parts, we made an exception for the article word count with the decision of the journal editorial board (19.02.2023) in order to preserve the integrity and meaning.*

Permission: *Since this article was published in 1869, it is not subject to copyright laws.*

Declaration of Conflicting Interests: *There is no potential conflict of interest for the translator regarding the translation or publication of this article.*